

תוכן הענינים

- א. תוכן ענינים..... 1
- ב. דבר השלוחה 2
- ג. הרב גרשון שחור - כמה זמן כבר לוקח להחמיץ בצק?!..... 4
- ד. הרב נריה גמליאל - מצוות סיפור יציאת מצרים - כיצד?..... 7
- ה. הרב אמיר שרון - עבדים היינו..... 11
- ו. הרב דניאל אלול - מה נשתנה?..... 16
- ז. ברק ציוני (המדריך) - חג הפסח / חג החירות..... 21
- ח. אייל אלגביש - פסח מצה ומרור..... 25
- ט. רון חזי - בדמיך חיי..... 28
- י. חיים פוגל - הא לחמא עניא..... 32
- יא. יניב יעקב - אני הוא ולא אחר..... 37
- יב. שלום בנעטיה - אפילו כולנו חכמים..... 45
- יג. איתי וייקסלפיש - שאינו יודע לשאול..... 48
- יד. רועי ביטרמן - חד גדיא..... 51
- טו. נאור פרץ - שירת הים..... 54
- טז. אבישי ורדי - אילו קרבנו לפני הר סיני..... 57
- יז. שמוליק ליבנה - והיא שעמדה..... 59
- יח. נדב כהן - שהיו מסובין..... 61
- יט. אביעד זילברמן - כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח..... 63
- כ. יצחק ביטון - והגדת לבנך..... 67
- כא. ניתאי וולפמן - שלושה רעיונות קצרים להגדה..... 69
- כב. יוסי לטין - עצות והדרכות לעורך הסדר..... 70

דבר השלוחה

סיימנו זה עתה את זמן חורף, לא לפני שנפרדנו מבחורי שיעור ב' שהתגייסו לצבא (יהי רצון שיחזרו לשלום, בריאים בנפשם וגופם). עברנו יחדיו פרק זמן לא מבוטל, אולם תמיד קיימת התחושה שלא ניצלנו את הזמן כראוי. לזה לא הקשבנו מספיק ולשני לא הקדשנו מספיק תשומת לב בסדר, ולשלישי לא פרגנו כראוי. תחושות אלו קיימות כמובן גם אצלכם תלמידים יקרים, אולי לא ניצלנו כראוי את הזמן, אולי לא התקדמנו לאן שהיינו יכולים להגיע. תחושות אלו חשובות מאד בתנאי שהן לא יובילו לדכדוך ולחוסר עשייה. חובה על כולנו להתאמץ יותר בזמן קיץ הבא, עלינו להשאיר מאחור את כל חבלי הקליטה ואת כל התירוצים ולהמשיך בבניין החשוב ביותר, שאנו נמצאים בעיצומו, והוא הבנין האישי של כל אחד מאיתנו.

בני ישראל במצרים ירדו לשפל עצום, הם כמעט הגיעו לתחתית שאין ממנה חזרה, אולם היו שלושה דברים שהשאירו אותם עם "הראש מעל המים". הם לא שינו את שמם לשונם ולבושם, הם היו ניכרים מבחוץ שהם שונים. אתם תלמידי השלוחה קרועים בין שני עולמות, העולם של התורה והעולם בחוץ, המאבק אינו קל כלל ועיקר, אולם הדרך היחידה לנצח היא לא להתבייש במה שאתה מיצג באמת, לא להתקפל מכל אמירה של מאן דהו. עלינו להיות כאלו שרואים עליהם מבחוץ שהם אחרים, בשלווה, בשמחה ובבטחון בצדקת הדרך. אם אנו נהיה בטוחים בצדקתנו הדבר יהיה ניכר עלינו מבחוץ, ואז זה גם ירשים את הסביבה. לא שאתם זקוקים למבטי הערכה אולם בקרוב מאד הם יגיעו, בזכות ולא בחסד.

השקעתם רבות בשבוע האחרון של הזמן בהכנת חוברת מרשימה זו המכילה מאמרים על ההגדה של פסח, בעבודה זו נוכל לומר עליכם "כל המרבה לספר ביציאת מצריים הרי זה משובח".

אנו מודים לכם תלמידינו היקרים אושר, אייל, תומר, צחי, דוד, איציק, רועי, ישראל, שלומי, רפאל, עמית, ניתאי, אבישי, נתן, אביעד, רון, יניב, נדב, אוהד, שמוליק, ארי, יוסי, אבי, חיים, נאור, איתי ודודו, שנתתם לנו את הזכות להיות לצידכם בשנים החשובות ביותר בחייכם, אנו תקווה שנזכה לראות אתכם יושבים ליד שולחן הסדר עם צאצאיכם, ומספרים להם ביציאת מצריים, ונותנים את החלק שלכם בחיזוק השרשרת הארוכה והמכובדת של עם ישראל.

בברכת פסח כשר ושמח ושפשוף קל לחיילים היקרים שלנו

צוות שלוחה

כמה זמן כבר לוקח להחמיץ בצק!?

הרב גרשון שחור

מצה זו שאנו אוכלים על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא וגאלם, שנאמר: "וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוּצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חִמֵץ כִּי גֵרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהֵמֶה וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם"

המאכל העיקרי בחג הפסח הוא המצה. אם תשאל כל ילד בגן מדוע אוכלים מצה? התשובה תהיה: שבני ישראל יצאו ממצרים בחיפזון, והבצק שהם הוציאו לא הספיק להחמיץ, לכן הם נאלצו לאכול מצה.

אולם קשה מאד על קביעה זו, הרי מכת בכורות הייתה בחצות הלילה, ובני ישראל חיכו בבית עד חצות היום עד שעת היציאה, האם הבצק לא יכל להחמיץ במשך כל השעות הללו? בנוסף לכך הרי הקב"ה לא רצה שבני ישראל יצאו ממצריים כגנבים בלילה אלא רק בחצות היום "ביד רמה", א"כ מה עניין החיפזון המופיע בתורה?

אולם העניין המוזר ביותר הוא שציווי ה': "וַיִּשְׁמְרֶתֶם אֶת הַמִּצּוֹת כִּי בְּעֶפְסֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוּצִאתִי אֶת צְבֹאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמְרֶתֶם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: בְּרֹאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב תֹּאכְלוּ מִצַּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב: שִׁבְעַת יָמִים שָׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבֵיתֵיכֶם כִּי כָּל אֶכֶל מִחֻמְצָת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַדְתָּ יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: כָּל מִחֻמְצָת לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֵיתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מִצּוֹת: " (שמות פרק יב' יז'-כ'), היה לפני יציאת מצריים, אם כן המציאות של החיפזון עדיין לא נוצרה, ובני ישראל כבר צוו על אכילת המצות.

תירוץ אחד שמעתי מפי הרב דניאל הי"ו, שהקב"ה ציווה מראש שהיציאה ממצרים תהיה בדרך של חיפזון. ידוע לנו שאדם לפעמים יכול להתלהב ממעשה מסוים, או משיחה כזו או אחרת, ומיד הוא מקבל על עצמו להתקדם. לאחר תקופה ההתלהבות פגה, וכך יורדת כל ההתלהבות לטמיון. הקב"ה מכיר את טבע האדם, לכן בדעתו היה להוציא את בני ישראל בצורה שלא תאפשר להם לרדת ברמת ההתלהבות, הוא לא רצה לאבד את "המומנטום" (=תנופה). לכן היציאה נבנתה במהלך של "חיפזון". החיפזון יהיה בלבוש (מְתַנִּיכֶם חֲגָרִים נְעֲלִיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמְקַלְכֶם בְּיַדְכֶם), צורת האכילה (וְאָכַלְתֶּם אֹתוֹ בַחֲפָזוֹן), והאוכל (מצות). בנוסף לכך ה' הוסיף את הלחץ של המצרים, שאם המהלך של המצוות לא יועיל לחיפזון המצרים יגרמו לכך (וּתְחַזְקוּ מִצְרַיִם עַל הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחֵם מִן הָאָרֶץ). למעשה מה שגרם יותר מכל לחיפזון הוא הלחץ של מצרים ולא הציוויים של הקב"ה.

כהשלמה לדברים ניתן לומר שיציאת מצריים מאופיינת בחשש כבד של החמצת השעה. כידוע בני ישראל שקעו במצריים בעבודה זרה בארבעים ותשע שערי טומאה, אם הם היו מגיעים לשער החמישים, הגאולה לא הייתה יכולה להתרחש. בכדי לא להחמיץ את השעה הגיעו לעם ישראל לפני יציאת מצריים שני ציוויים, שהיסוד הרעיוני שלהם מוביל לכך שלא תהיה החמצה ח"ו.

הראשון הוא המצה. המצה מאופיינת בפשטות של חומרים, בעשייה טבעית ללא חומרים הפוגמים במקור. אוטנטיות זו ללא "נפיחות" היא אחד המרכיבים החשובים שגורמים לאדם לרכוש את מידת הענווה. הענווה היא הכלי הראשון אותו צריך עם ישראל לרכוש על מנת להיות בעל יכולת להקשיב לציווי הקב"ה. עם שיש בו גאווה לא יכול להיות עבד לקב"ה.

בנוסף לכך הזריזות היא המרכיב השני אותו צריך עם ישראל לרכוש לפני היותו לעם. הרי ללא שימוש בזריזות באופן מושכל נוכל לאבד את כל המעלות שהשגנו, ובכך להחמיץ את השעה.

אם כן ראינו ההבנה החדשה במצוות אכילת מצה ובאיסור החמץ. המקור למצוות אלו לא נובע מכך שבני ישראל לא יכלו להחמיץ את הבצק, אלא הקב"ה מראש רצה ללמד את עם ישראל עקרונות חשובים שבלעדיהם השעה הייתה מוחמצת. הראשון שבהם היה עקרון שמירת התנופה, לא להתקרר מההתלהבות, שנית שמירה על האוטנטיות והפשטות הטבעית הגורמת למידת הענווה, והעיקרון האחרון, לא להתעצל, להזדרז, החיפזון יכול לשמור על כל המידות הטובות שרכשנו לבל ירדו לטמיון.

האיסור להחמיץ את המצה יגרום לנו לבסוף לא להחמיץ את השעה.

מצות ספור יציאת מצרים – כיצד?

הרב נריה גמליאל

מצות ספור יציאת מצרים הינה מצוה שתכליתה הרגשת הלב, וצריכים אנו להתכונן אליה לא פחות מאשר ביעור החמץ ואפיית המצות. הקושי הגדול בדבר נובע מכך שאין אנו יודעים את גדרי המצוה. וכדי לתקן את הדבר, חובה עלינו לדעת את גדרי המצוה, מהותה ושיעורה.

כתב בעל ההגדה:

**"...ואפילו כולנו חכמים... מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים,
וכל המרבה לספר ביציאת מצרים - הרי זה משובח...
...חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים..."**

לכאורה יש לשאול, מדוע שנעלה על דעתנו שהחכמים יהיו פטורים מספור יציאת מצרים? וכי מי שהוא חכם פטור ממצות זכירת יציאת מצרים בכל יום?

אלא שצריך לומר, מצות ליל פסח - היא **ספור**. ואילו במשך השנה המצוה היא **לזכור** את יציאת מצרים. והמיוחד בספור בא לידי ביטוי בשתי נקודות: ראשית, הספור בא בדרך של שאלה ותשובה, שנית, הספור הינו השתלשלות המאורעות - דהיינו "מתחיל בגנות ומסיים בשבח".

אולם הנקודה העיקרית שבספור היא, שכאשר המצוה היא לספר, הרי שיש מצוה להאריך ולפרט כל פרט. ולפי זה היינו חושבים שרק למי שחסרה לו ידיעה בספור יציאת מצרים, מוטלת המצוה לספר, אולם לחכם שבקי בספור היציאה, יש פטור מלספור? ולכן בא בעל ההגדה ולימדנו, שגם החכמים חייבים לספר, ואפילו חכם המסב לשלחן לבדו, מצוה עליו לספר לעצמו ולהאריך בספור.

מוכח מכאן, שמטרת מצות הספור אינה רק בשביל להודיע את פרטי העובדות למי שאינו יודע. וכעת חובה עלינו להבין מהי מטרת המצוה, ובכדי שנוכל לבאר מהי מטרת המצוה בעצם הספור, חובה עלינו לרדת לעומקם של דברים.

מהי באמת המטרה בספור יציאת מצרים?

המטרה היא להגיע למדרגה הגדולה של "לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". ובדרך זו, הספור מצייר את הדבר בדמיונו עד כדי כך שהוא חש ומרגיש בעת הספור את אותן החוויות שהרגיש בעת שהתרחשו העניינים. יתירה מכך, אדם המספר מאורע שחווה בעבר, עשוי להוריד דמעות ולבכות בעת שמספר, מפני שהוא חי ממש את הדברים כבעת התרחשותם. לכן מצוה עלינו לספר את יציאת מצרים, כדי לקרב אל רגשותינו במידה המרבית, את התחושה שאנו בעצמנו יצאנו ממצרים. ולכן "אפילו כולנו חכמים – מצוה עלינו לספר".

דרך נוספת להגיע להרגשה שאנו יצאנו ממצרים, הינה על ידי המחשה של מרירות ושל קושי השעבוד, החירות והגאולה. מצוות הלילה ממחישות לאדם היטב, הן בעצם המצוה, והן באופן עשייתה, את הסבל שהיה במצרים, וממילא את ההגעה להרגשה שאנו בעצמנו יצאנו ממצרים. השי"ת ציוונו לאכול מרור, כדי שבעת האכילה נרגיש במרירות השעבוד. כך גם מטרתה של מצות אכילת חרוסת. והיא זכר לטיט.

וכנגד כך, באה מצות אכילת המצה. מצוה זו באה להמחיש לנו את תהליך הגאולה בשלבי היציאה בפועל...

עוד תקנו לנו חז"ל, את מצות ההסבה, ואת מצות שתיית ארבע כוסות, כדי שנהגיש בני חורין, ונהג כדרך שנוהגים בני חורין.

מכל הנ"ל למדים אנו, שחז"ל החשיבו מאד את ההמחשה, כאמצעי מרכזי שעל ידו נגיע להרגשה כאילו אנו יצאנו ממצרים.

נקודה נוספת, והיא: תקנת חז"ל להתחיל את ספור יציאת מצרים, בגנות, גנות העבדות והשעבוד, ולסיימה בכך שקרבנו המקום להאמין בייחודו ולעובדו. ושוב גם כאן, המטרה היא להחדיר אל הלב, את הרגשת המרירות, הגנות והחרפה.

וזאת עלינו לדעת, ככל שנתאר יותר את פרטי הגנות והשבח, נשריש אותם בתוכנו עמוק יותר, וכך נתקרב יותר אל הקב"ה. ולכן אמרו ע"ז חז"ל "וכל המרבה לספר - הרי זה משובח".

חז"ל מספרים:

"אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה, עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא, מאי בעי ליה למעבד? אמר ליה: בעי לאודויי ולשבוחי."

רב נחמן רצה להמחיש לעצמו את שמחת הגאולה המחייבת להודות ולשבח, ולכן שאל את דרו עבדיה. לאחר תשובתו של דרו, התחיל רב נחמן בספור יציאת מצרים, וזאת מכוון שספור יציאת מצרים, הוא בעצמו שבח והודאה להשי"ת.

נמצאנו למדים, שהרחבת ספור יציאת מצרים לפרטיו, ואמצעי ההמחשה - מצוות הסדר, מביאים אותנו "להרגיש" כאילו אנו יצאנו ממצרים, ואז נבוא "להודות ולשבח". להודות - להיות מודים על כך שהקב"ה הוציא אותנו משם, ועשה לנו ניסים ונפלאות וכו', וע"י כך ניתן לו תודה.

לסיום, יש לומר שתכלית הכרת הטוב שביציאת מצרים, היא קבלת עול מלכות שמים וקיום המצוות בשמחה וששון.

עבדים היינו

הרב אמיר שרון

המשנה במסכת פסחים (דף קטז ע"א) קובעת, שחלק ממצוות ההגדה וסיפור יציאת מצרים, הוא הזכרת הגנות והשבח. ובלשון המשנה: "מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש מארמי אובד אבי" וכו'.

בגמרא נחלקו מהם הגנות והשבח שאותם צריך לומר. אנו נתרכז בדעת שמואל האומר שהגנות היא עבדים היינו, והשבח הוא "ויוציאנו ה' אלוקינו משם".

צריך לבאר מהו עומק הגנות שבעבדות? האם זה רק עניין של מעמד חברתי נמוך או משהו הרבה יותר עמוק ויסודי?

כדי לבאר את עניין העבדות, ואת הגנות והשליכה שבה, עלינו להתחקות אחר שורשה של העבדות ומניין באה לעולם.

המדרש אומר (בראשית רבה ל"ו, ח): "אמר רבי יעקב בר זבדי מאי טעם עבד יוצא בשן ועין. מהכא "וירא" "ויגד" (בראשית ט, כב).

מסביר רבנו בחיי מפני שלא נשתעבדו אלא בשן ועין שנאמר "וירא חס אבי כנען את ערות אביו ויגד לשני אחיו בחוץ". ראה בעינו והגיד בפיו ונתקלל על זה "ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו", וכיון שלקו האיברים החוטאים נפטר הגוף מעונש העבדות.

למדנו מכאן שמושג העבדות בא לעולם כתוצאה מחטא שנעשה בראיה ובדבור, מכוח זה נגזרה עבדות על זרעו של חס.

לכאורה הראיה והדיבור הם צדדיים במעשה העבירה ורק במקרה הם פעלו את החטא, ולמה העבדות קשורה לעין ולפה.

מהר"ל שופך לנו אור על עניין העבדות ודרכו ננסה לעמוד על שורש העבדות.

"העבד הוא חומרי, וכמו שאמרו חכמים (קידושין סח) 'שבו לכם עם החמור' - עם הדומה לחמור, כי העבד דומה לחמור שהוא משועבד ומתפעל ואינו פועל כמו העבד הזה" (גבורות ה' פרק מד).

השורש הפנימי של העבדות היא שיעבוד לכוחות זרים. אומנם הביטוי החיצוני של העבדות הוא שיעבוד לאדון, ציות ומילוי פקודות. אך השורש הפנימי הוא השיעבוד לכוח הזר שנמצא בתוכו פנימה: החומריות, התאוות והיצר הרע.

אם נחזור לחטאו של חם נבחין שחם היה משועבד ליצרו הרע. ביתר פירוט ניתן לומר שחם היה משועבד לשני כוחות בולטים ומובילים שמערכת הרע עומדת עליהם, ואכן חז"ל מחלקים את מערכת הרע לשני חלקים:

א. יצרא דעבירה.

ב. יצרא דעבודה זרה.

יצרא דעבירה מתיחס לעין, שהרי כל ענייני זנות ועריות מתחילים בראיית העין, ויצר זה הוא סמל לכל ענייני התאוה.

יצרא דעבודה זרה הוא היצר של ההשקפות הפסולות והדעות הכוזבות שמביאות את האדם לידי כפירה. אומנם שורשם במוח אך כלי הביטוי של מחשבות המוח הוא הפה.

למדנו אם כן שהעין והפה לא היו איברים חיצוניים שבאמצעותם ביצע חס את חטאו. אלא הם ביטאו את עומק קלקולו של חס, ששני כוחות רשע אלו שלטו עליו.

כאשר נח מתעורר הוא מבין מה עשה לו בנו הקטן ומקלל אותו "ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו". כלומר, נח מעניש את חס וכנען במידה כנגד מידה, שהשעבוד לרוע גרם לשעבוד ועבדות לאחיו.

ננסה לעמוד על פן נוסף בגנות העבדות שהוא בעצם נדבך נוסף על הדברים שאמרנו.

הגמרא (קידושין כב ע"ב): "רבן יוחנן בן זכאי היה דורש את המקרא הזה כמין חומר, מה נשתנה אוזן משאר איברים שבגוף, אמר הקב"ה אוזן ששמעה קולי על הר סיני בשעה שאמרתי 'כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם' ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו - ירצע".

מאמר זה אומר דרשני; מה נשתנה הציווי של 'עבדי הם' מכל התורה כולה? וכי אוזן ששמעה "לא תאכל כל נבלה" והלך זה ואכל נבלה תרצע?! מדוע רק במקרה זה רוצעים את האוזן?

התורה פוסלת לגמרי מצב של עבדות. התורה לא מתנגדת למצב שבו אדם שכיר או פועל אע"פ שגם הוא צריך לבצע מה שאומרים לו, אלא דווקא מצב של עבדות.

העבד - כל כולו ברשות אדונו, אין לו את האפשרות להחליט ולבחור בשום דבר. גם אם בפועל יתכן מצב שעבד מסוגל לקיים מצוות ולבנות לעצמו עולם רוחני, ולעיתים אפילו יעשה זאת טוב יותר מאדם בן חורין, אבל עדיין יש הבדל תהומי ביניהם. לאדם החופשי יש יכולת ואפשרות לבחור ולרצות מה שאין כן עבד שתלוי בחסדו של האדון וכל בחירת העבד תלויה בבחירת האדון.

מכאן נגיע לתפקידה של האוזן.

האוזן היא כלי שנועד לאפשר לאדם לשמוע קולות מכל מה שמסביבו. אבל בעיקר לקלוט מסרים ורעיונות שמסוגלים לחולל בנפשו תמורות ושינויים. תחילתה של כל למידה היא שמיעה, ואם אדם לא מוכן לשמוע אי אפשר להתקדם ולהתפתח.

העבדות גורמת לאדם לאבד את כח השמיעה, כיוון שאינו נתון ברשות עצמו ואין לו את האפשרות להחליט על חייו. אזנו אומנם פתוחה לשמוע קולות אבל לא מבינה את משמעותם. מכיון שהעבד יודע שאין שום משמעות לשמיעה של מסר או רעיון אם לא תהיה לו היכולת לבצע אותו. לכן כיוון שאיבד העבד את מעלת האוזן ירצע באוזן.

הרב קוק באורות התשובה מסביר שיש שלשה מרכיבים לבחירה.

א. השלב הראשון הוא **ההכרה** - אדם לא יכול לבחור בדבר שאינו מוכר לו, או שאינו יודע על קיומו.

ב. לאחר שאדם מכיר בדבר מגיע השלב השני, **הרצון**, עכשיו האדם צריך להחליט אם הוא רוצה בדבר או לא.

ג. כעת מגיע שלב **היכולת**, גם אדם שמכיר ורוצה לא תמיד יכול לבצע את מה שהוא רוצה, רק אם יש ביכולתו אזי הבחירה שלימה ומקיפה.

לפי ההסברים השונים שהבאנו העבד איבד את כל חלקי הבחירה.

אם אין לאדם אוזן לשמוע ולהשכיל, הוא יכול להישאר מנותק ולא יכיר כל מיני דרכים ועצות שעשויים לקדם אותו.

אם העבד משועבד לאדון הפנימי שבליבו - יצרו הרע, הוא איבד את הרצון החופשי לפעול על פי יושר מצפונו.

אם העבד באופן פיזי משועבד לאדון, אין לו את היכולת להוציא לפועל את מה שברצונו.

סיכום:

ראינו איפוא, שעיקר ההעבדות היא לא שיעבוד לאדונים ונוגשים, לא לטיט וללבנים אלא למשהו עמוק ופנימי הרבה יותר.

יתירה מזאת למדים אנו שהעבדות היא לא דבר שניכפה על האדם, והאדם אנוס להשתעבד אליו, אלא זהו דבר, שאדם נתן לו להתרחש ואפילו איפשר אותו, כלשון הגמרא "הלך זה וקנה אדון לעצמו".

החרות בפסח היא כפולה. מצרים הוא מבניו של חם, שנתקלל בעונש העבדות. כלומר מצרים הם עבדים מיסודם, וקל וחומר שהיינו עבדים להם - כלומר עבדים לעבדים, ומעבדות כפולה זו גאלנו הקב"ה.

בליל הסדר אנו מצווים לעשות כל מיני פעולות ומעשים כדי להדגיש את עניין החרות, הסבה, מזיגת הכוס וכו'. הכל כדי להפנים ולשתול בליבנו פנימה יסוד איתן זה של החרות.

בליל הסדר אנו צריכים לומר בקול גדול ובצורה ברורה "עבדים היינו" היינו, בדווקא בעבר, ואין לנו עתה חלק ונחלה עם העבדות, החרות והעצמאות היא מנת חלקנו. באזנינו צריכה להדהד הבת קול "כי לי בני ישראל עבדים" ולא עבדים לעבדים.

וכלשון רבי יהודה הלוי "עבדי הזמן עבדי עבדים הם, ועבד ה' הוא לבד חופשי על כן בבקש כל אנוש חלקו, חלקי ה' אמרה נפשי".

מה נשתנה?

הרב דניאל אלול

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, הלילה הזה - כולו מצה.

שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, - הלילה הזה מרור.

שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת, - הלילה הזה שתי פעמים.

שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין, - הלילה הזה כלנו מסבין.

אין מי שלא מכיר את הקטע הזה בהגדה (לצערנו, יש שמכירים רק את הקטע הזה). כולנו זוכרים כיצד עמדנו ושוררנו קטע זה בעת היינו ילדים.

למעשה, קטע זה מהווה פתיחה לכל ההגדה (אחרי המבוא של "הא לחמא עניא", שבמקור אינו מההגדה). קטע זה הפך כבר להיות מושג בפסח, ואולי אפילו מותג.

הדבר מעורר אותנו לשאול: מה ראו מסדרי ההגדה לפתוח את מצוות "והגדת" דווקא בסדרת שאלות?

אנשים חושבים, שה"מה נשתנה" זהו רק שיר, ולא תמיד נותנים לב להבין שמדובר בשאלות נוקבות שדורשות תשובה.

ישנם אנשים, שלגביהם ה"מה נשתנה הלילה הזה" בא לידי ביטוי בעצם שאלת השאלות. לצערנו הרב כל השנה הם הולכים בלי שום שאלות ולגביהם השינוי הכי גדול בליל הסדר הוא עצם זה ששואלים. אצלם היה צריך אולי לנסח את השיר כך: "מה נשתנה הלילה מכל הלילות, שבכל הלילות אין אנו שואלים כלל, - הלילה הזה כולו שאלות".

מעלות רבות יש להנחלת מסר חינוכי לילדים דווקא בצורת שאלות, וכבר טיפלו בתחום זה רבים וטובים (לדוגמא: ר' אליהו דסלר בספרו "מכתב מאליהו" חלק ד. עיין שם ותרווה צמאונך). אנו מעוניינים להתייחס בס"ד לעצם המעלה של השאלה מצדו של הלומד.

אומרים "שאלת חכם - חצי תשובה", ואני אומר "שאלה - חצי חכם". אם אדם הגיע למצב שהוא מסוגל לעורר שאלות, זה כבר מצב טוב, כי בלי לשאול שאלות אי אפשר להתקדם.

ה"שאלה" היא הבסיס היסודי ביותר למחקר.

כמובן יש להזהר ולהבדיל בין שאלה שמטרתה ללמוד (בסופה יש סימן שאלה), לבין שאלה קנטרנית (בסופה יש סימן קריאה), שאין שום מטרה לקבל תשובה אלא רק להראות את נחיתותה של תורתנו הקדושה ושל אמונתנו (עפרא לפומייהו). זה כבר מקשר אותנו לשאלת הרשע ולאופן התגובה כלפיו, אך ההתייחסות לכך תוציא אותנו מהמסגרת בה בחרנו לטפל, ועוד חזון למועד בעזרת השם.

התורה והנביאים מעודדים אותנו לחקור, ופעמים רבות מוצאים אנו דרישה מצד הקב"ה כלפינו שכל מהותה היא הצורך לשאול. כגון: "כִּי שֶׁאֵל נָא לְיָמִים רֵאשֵׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ... (דברים ד, לב), "שֶׁאֵל אֲבִיךָ וַיִּגְדֶּךָ וַיִּקְנֶיךָ וַיֹּאמְרוּ לְךָ" (דברים לב, ז), "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת שֶׁאֵל נָא אֶת הַכֹּהֲנִים תּוֹרָה לְאֹמֵר" (חגי ב, יא), "כִּי שֶׁאֵל נָא לְדַר רִישׁוֹן וְכוּנֵן לְחֶקֶר אֲבוֹתֶם" (איוב ח, ח).

חז"ל הלכו בעקבות התורה ותלו את היסוד של מצוות סיפור יציאת מצרים בשאלות, ולא זו בלבד אלא, שיש צורך לגרות את הילדים לשאול. דברים רבים נעשים בצורה שונה ומשונה כדי לגרות את יצר הסקרנות של הילדים. ואפילו אם אין ילדים - חובת השאלה נשארת בעינה.

הטיב לנסח זאת הרמב"ם (הלכות חמץ ומצה ז, ג ע"פ הגמרא פסחים קטז, א), וזו לשונו: "וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות עד שישב להם ויאמר להם כך וכך אירע וכך וכך היה. וכיצד משנה מחלק להם קליות ואגוזים ועוקרים השולחן מלפניהם קודם שיאכלו וחוטפין מצה זה מיד זה וכיוצא בדברים האלו, אין לו בן אשתו שואלתו, אין לו אשה שואלן זה את זה מה נשתנה הלילה הזה, ואפילו היו כולן חכמים, היה לבדו שואל לעצמו מה נשתנה הלילה הזה".

רואים אנו, שהיסוד שחז"ל רצו להנחיל לנו הוא שקודם כל צריך להתחנך לשאול, ואם כך ננהג - נוכל להתקדם הלאה. אם נקבל כל דבר כמובן מאליו נדרוך ונדשדש במקום.

הנה, בהמשך ההגדה עוסקים אנו בארבעה בניס, והאחרון שבהם מוגדר כאחד "שאינו יודע לשאול". לא מצאו חז"ל ביטוי אחר להגדיר את אותו אחד אלא בתואר המפוקפק הנ"ל. ונראה בפשטות, שטעם הדבר הוא משום, שאם הוא אינו יודע לשאול - זהו החסרון הגדול ביותר של הלומד.

אפילו שהרשע נמצא בדרגה רוחנית מאד נמוכה, אך אם הוא עדיין שואל, יש סיכוי טוב להשיבו לדרך הטובה. מה שאין כן זה שאינו יודע לשאול, כי אם אין שאלות - אין אפילו קצה סיכוי להגיע לתשובה.

אם כך הדברים לגבי מנהגו של עולם, ואפילו לגבי קיום מצוות "והגדת לבנך", קל וחומר הדברים לגבי לימוד התורה הקדושה. חז"ל השקיעו מאמץ רב בהמרצה לשאול בכל תחומי לימוד התורה. ניתן לעמוד על כך ממאמרם ז"ל "ולא הביישן למד" (מסכת אבות ב, ה), ופירש ר' עובדיה מברטנורא: "**שהמתבייש לשאול** שמא ילעיגו עליו, ישאר תמיד בספקותיו". משמע שהלימוד תלוי בשאלות.

כשאנו לומדים את התורה צריכים אנו לחדד את חושינו ולברר מה רוצה התורה לרמוז לנו בכל קוץ וקוץ שהרי מאמינים בני מאמינים אנו ש"ליכא מילתא דלא רמיזא באוריתא", ושום דבר לא נכתב בתורה לחינם. וכך שיבח הקב"ה את ר' עקיבא בפני משה רבנו: "אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות" (מנחות כט, ב).

למעשה כל מאמרי חז"ל רמוזים בתורה, וצריך רק עין בוחנת למצוא את המקור והאסמכתא. אם נחנך את עצמנו לשאול את השאלות הנכונות, הדרך אל התשובות תהיה סלולה בפנינו.

המלאך המגיד בא אל ר' יוסף קארו (מרן ה"בית יוסף" ובעל ה"שולחן ערוך") ומוכיח אותו על אופן לימוד "שנים מקרא ואחד תרגום". הוא קובל על כך שיש אנשים הלומדים זאת כחותים על הגחלים (במרוצה) ולא מבינים מה הם אומרים. הוא מסביר למרן, שצריך לקרא את הפסוקים במתינות, לשאול שאלות ולנסות להשיב עליהן בעצמו. ר' אח"כ יענין במפרשים וירוה את צמאונו. כך היא דרכה של תורה, וכך היא הדרך לנחול אותה באמת.

סיכום :

מעלות רבות ישנן ללימוד בדרך של שאלות ותשובות, ולפנינו מעט מהן:

א. כך מחדדים את הדברים?

ב. כך זוכרים יותר טוב.

ג. כך מחדירים את הדברים יותר אל הלב, כי כשזה בא מצדך - השואל,

אתה מרגיש שהתשובה יותר "מדברת אליך".

יש שני סוגי מעלות בשאלה: יש מעלה מצד ה"מלמד" ויש מעלה מצד ה"לומד".

קיום מצוות "והגדת" בדרך של שאלה (והתעוררות לשאול) מתייחסת בעיקרה ל"מלמד", כי יש חשיבות להעביר את המסר בצורה של שאלות. אך יש לזכור שחשובה היא שבעתיים עבור ה"לומד - השואל", כי פיתוח היכולת לשאול שאלות - אין ערוך לה.

השאלה מעידה על הרצון והמוכנות של השואל לדעת. עם רצון לדעת נזכה ודאי נצליח, שהרי "אין דבר העומד בפני הרצון".

יהי רצון שנזכה להמשיך לשקוד באהלה של תורה, ויתקיים בנו הכתוב "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך".

חג הפסח / חג החירות

ברק ציוני - מדריך בשלוחה

חג הפסח אותו אנו חוגגים מידי שנה בשנה נקרא בפנינו גם "חג החירות", ומדוע? משום שבו יצאנו מעבדות לחירות.

נשאלת השאלה מהי חירות?

כיום נתפש אצלנו המושג חירות כחופש, עצמאות, האפשרות לעשות ככל העולה על ליבנו ללא מפריע! ובעולם מרבים לדבר על חשיבות החופש לכל אחד מאיתנו על מנת לקיים חיים תקינים ללא כפיה של גורמים עוינים על אף אחד מאיתנו. בראיה שטחית הדברים מסתברים על אוזנינו במלא מובנם, הרי כל אדם זקוק לחיים אישיים משלו וליכולת שלו לבטא את עצמו מבלי שיכפו עליו אנשים אחרים את דעותיהם. כלומר, היינו עבדים לפרעה במצרים ויצאנו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה וכיום איננו עבדים לו יותר, האם בשל כך נקרא החג בשמו! האם זוהי חירות - לחיות כאדונים לעצמנו ללא "אדון" מעלינו הפוקד עלינו בכל רגע את רצונו? האם לזה התכוונו רבותינו הקדושים כשקראו לחג זה "חג החירות"?

אמרו חז"ל: "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה!" לכאורה הדבר נראה תמוה מאוד, הרי הזכרנו לעיל כי כל אדם זקוק לביטוי האישי שלו, ולעומת זאת התורה מלאה בכל מיני איסורים וגבולות המונעים מאיתנו לעשות את אשר לבנו חפץ? אם כך - מדוע אמרו חז"ל כי זוהי חירות?

בכדי לענות לשאלה זו נברר תחילה מהו פירוש האמיתי למילה חירות!

כשאומרים חירות או חופש, אין הכוונה שניתן לעשות ככל העולה על רוחנו ללא גבולות וללא מעצורים! אין זה כי אם הפקרות!!! טעות זו, שהבדליה דקים, יוצרת בעיות רבות בחיינו היום. אנו מתפתים להאמין שכל דבר שחוסם אותנו הוא שלילי. וכי חירות משמעה הוא: "לעשות מה שבא לי"! לא כן הדבר! **חירות אמיתית - היא היכולת לעשות את הדבר האמיתי ללא גורם מפריע!**

ומהו הדבר האמיתי?

האדם ביסודו, בשורש נשמתו, רוצה לעבוד את ה' בכל המובנים, אך מכיוון שהאדם מורכב גם מגוף חומרי שיש לו רצונות גשמיים, ישנה התגברות של הצד החומרי על הצד הרוחני שמתאווה לחומריות העולם הזה, למרות שנשמתו של האדם דביקה ברצון ה'! לכן, אדם העובד את ה' בכל נפשו נקרא בן חורין, כי הוא מתגבר על גופו בשביל לעבוד את בוראו - שזהו הרצון האמיתי של כל אדם באשר הוא!

ביציאת המצרים יצאנו מעבדות לחירות, מעבדות פרעה - לעבדים לה'. במבט רגיל נראה כי גלות מצרים היתה גלות הגוף בלבד, אך המתבונן לעומק יראה שאין הדברים כך!

כותב הרב דסלר, בספרו "מכתב מאליהו", כי גלות מצרים לא הייתה גלות הגוף בלבד כי גם גלות הנשמה. המילה "מצרים" נגזרה משורש "מיצר" ומובנו: דוחק, גבול. וכבר ידענו שמעולם לא היה יכול עבד לברוח ממצרים, ולא רק במובן הגשמי כי טומאת מצרים היתה חזקה עד מאד שכפו את ישראל בטומאתם עד שירדו למ"ט שערי טומאה, ולו שהו שם עוד מעט לא היה להם תיקון ח"ו.

מלכה של מצרים הוא פרעה - המזכיר את חטא העגל, ששם נאמר: "וירא משה את העם כי פרוע הוא כי פרעה אהרן לשמצה בקמיהם", ופירש"י ז"ל: "פרוע - מגולה, נתגלה שמצו וקלונו". הרי שהנהגת מצרים היא פתיחת הגבול ליצר הרע, שיוכל להכנס ולהתפשט כאוות רצונו. וזהו הטעם הפנימי לקריאת כל מלכיהם בשם "פרעה". ומכאן אנו רואים ששעבוד מצרים היה שעבוד של נשמה והגוף, והיציאה משם היתה יציאה משעבוד הנשמה והגוף לעבודת ה' האמיתית הטמונה עמוק בכל אחד מאיתנו! היציאה למעבדות לחירות! מעבדות היצר לחירות ממנו (לעבודת ה')!

שנזכה כולנו בע"ה בחג הזה לצאת מעבדות לחירות כשם שהיה ביציאת מצרים ולחדש ימינו כקדם לעבודת בוראנו.

פסח מצה מרור אייל אלגביש

רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו. ואלו הן: פסח מצה ומרור.

רבן גמליאל אומר, שאדם צריך להוציא מפיו שלושה דברים אלו ולהעמיק בהם כדי לידע טעמים, והם פסח מצה ומרור. לא די באכילה שאוכלים אותם, כי בזה בלבד לא יוצאים ידי המצווה. אלא צריכים לדבר על כל אחד מהם. הן בקורבן פסח, כדי להזכיר מכת בכורות, והן בטעם המצה כדי להיזכר ביציאת מצריים, ובטעם המרור להיזכר בגלות שהייתה לנו במצרים. בשל חשיבות הדברים, אם לא דיבר על אחד מהם לא יצא ידי חובתו. לכן אמרנו בתחילת ההגדה, שאפילו כל אלו שמסובים על יד השולחן הם חכמים גדולים מצווה עלינו לספר ביציאת מצריים. כי בידיעת הטעם של שלושת הדברים נזכרים בכל מה שעבר.

ואלו הדברים שצריכים לומר:

א. **פסח** - שהיו אבותינו אוכלים בזמן שבית המקדש היה קיים על שום מה?

על שום שהקב"ה פסח וריחם על בתי אבותינו בליל ט"ו בניסן שבו הייתה מכת בכורות, כי בכורות ישראל היו ראויים למות מאחר וגם הם היו טמאים בטומאה של עבודה זרה שהיו עובדים למזל טלה. לכן הקב"ה ציוה את הבכורות להקריב קורבן פסח, ובזכות מצווה זו ניצלו כמו שנאמר "ואת בתינו הציל". לכן עושים הבכורות פדיון בכל ערב פסח.

ב. מצה זו שאנו אוכלים על שום מה? מה הטעם שאנו אוכלים מצה ולא חמץ?

הטעם הוא שהופיע הקב"ה וגאל את אבותינו עד כדי כך שהמצרים היו מזרזים את בני ישראל ואומרים שאם יתעכבו עוד במצרים יהרגו את כולם.

המצה מסמלת את דלותו של העבד ואת סבלו ונקראה לחם עוני (דברים טז, ג). כהכנה לגאולה נדרשים בני ישראל למודעות מלאה למצב שממנו הם נגאלים, והמצה היא אחד האמצעים המשמשים לחידוד המודעות הזו לעבדות ולסבל. עם זאת אכילת קרבן פסח על מצות ומרורים צריכה להיות בחיפזון משום שהגאולה עשויה להגיע בכל רגע. לכן האכילה הראשונה של המצה איננה אפוא רק זכר לשעבוד אלא גם הכנה לגאולה, שינוי הלך הרוח הלאומי והמעמד ההיסטורי של בני ישראל. אלא המצה היא גם סמל לגאולה, ושמרתם את המצות - "ליל שְׁמֵרִים הוא לְהוֹצִיאֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם" (שם, מב). כשם שה' שומר ומשגיח על בני ישראל ומגן עליהם מן המשחית וממות הבכורות, כך מצווים בני ישראל לשמור ולהשגיח על המצות שלהם. שמירת המצות היא זכר לשמירת ה' ולהשגחתו על בתי בני ישראל ברגעים הגורליים של גאולת מצרים. אך המצה היא גם מה שאכלו אחרי הגאולה, כי גורשו ובצקם לא הספיק להחמיץ.

הדברים רמוזים בקיצור בפתיחה להגדה "הא לחמא עניא". הקטע הזה הוא תמציתו של ליל הסדר: עוני הגלות בתחילה, לשנה הבאה בני חורין בסוף, דהיינו הגאולה, והדרך לכך היא להזמין את העניים בחומר וברוח, דאגה לזולת וערבות הדדית הם תחנת מעבר הכרחית מגלות לגאולה.

הרי את המצות לא אכלו במצרים אלא ביציאה, ועוד שזה לא סמל עוני אלא סמל גאולה?

רבים מחכמי ישראל התייחסו לשאלה זו והשיבו עליה. לפנינו מספר תשובות:

1. **המהר"ל**: גיאוגרפית היו עוד במצרים, אך היו כבר מחוץ לתחום השיפוט של המצרים.
2. **הספורנו והשל"ה**: גם במצרים לא היה להם זמן להמתין שהבצק יחמיץ ואכלו מצות. המצרים רצו לנצל אותם כל הזמן, ולכן דחקו בהם גם כשאפו את לחמם. נורמה מקובלת ששבויים ועבדים אוכלים מצה.
3. **האברבנאל**: א. משום שה' עתיד להוציאם לחרות בחיפזון.
 ב. לזיכרון הנס שהגיעו עם בצקם ממצרים עד סוכות ולא החמיץ.
 ג. ה' גרם להם לאכול מצה שהיא עמידה לזמן ממושך ולא לחם מעופש. ד. כשם שקרבן תודה נאכל על מצות, אף כאן ייאכל על מצות.
4. **הרמב"ן**: בני ישראל לא היו מחמיצים אותנו בשום מקרה, כי נצטוו על כך קודם. אלא שאם המצרים היו מניחים אותם, היו משלימים אפיית המצות במצרים, אך כיוון שגורשו השלימו הכנת המצות בדרך. איך הספיקו לשמור על שמונה עשרה דקות? חמץ בתנועה לא החמיץ.

ג. **מרור** שאנו אוכלים על שום מה? על שום שהמצרים מיררו את חיי אבותינו במצריים.

מה הטעם שבליל הסדר חובה עלינו לאכול מרור?

התשובה על כך היא, שהמצרים מיררו את חיי אבותינו בחומר ובלבנים. מרור זה חסה, ולחסה ישנם שלושה שמות בלשון הקודש והם חסה חזרת ומרור.

חסה: משום שהקב"ה חס על עם ישראל וראה את השפלתם ומרירות נפשם.

חזרת: משום שבני ישראל היו בזויים ושפלים בשעה שהם חיזרו על הפתחים על מנת לקיים את נפשם.

מרור: משום שהמצרים מיררו את חיי עם ישראל במצריים.

לכן אנו אוכלים חסה כי ההזכרה היא לא רק על חייהם המרים של אבותינו אלא גם על גאולתם כי חסה פירושה שחס עלינו הקב"ה.

יהי רצון שבזכות עיונינו במצוות ליל הגאולה נזכה כולנו לקיום כל מצוות הפסח במהרה בימינו אמן ואמן.

בדמייד חיי

רון חזי

ורב, כמו שנאמר "רַבְּבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נִתְתִּיךָ וְתַרְבִּי וְתִגְדְּלִי וְתִבְאִי בְּעַדֵי עֲדָיִים שְׂדִים נִכְנֹו וְשַׁעֲרֶךָ צִמַח וְאֵת עֵרֶם וְעֵרִיָּה" (יחזקאל טז, ז). "וְאֶעְבֹר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמֶיךָ וְאֶמַר לָךְ בְּדַמֶיךָ חַיִּי" (שם טז, ו).

"חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך (תהלים קיט, סב)... דבר אחר משפטי צדקך על המשפטים שהבאת על המצרים במצרים, ועל צדקה שעשית עם אבותינו במצרים, שלא היו בידם (מצות) אלא שתי מצות דם פסח ודם מילה הה"ד ואעבור עלייך ואראך מתבוססת בדמיידך ואומר לך בדמיידך חיי (יחזקאל ט"ז ו') זה דם פסח ודם מילה".

[פסיקתא רבתי פרשה יז ד"ה חצות לילה אקום]

חז"ל מבארים, שכאשר רצה הקב"ה להוציא את בני ישראל ממצרים לא היו בידיהם שום מצוות, ולכן נתן להם שתי מצוות יקרות - פסח ומילה, ובזכותן יצאו ממצרים. שתי המצוות רמוזות במילה "דמיידך" (שימוש בלשון רבים).

במדרש אחר מצינו קשר עמוק יותר בין שני הדמים, כשלמעשה בני ישראל צוו לתת את שני סוגי הדם על המשקופים, וזו לשון המדרש (פרקי דרבי אליעזר פרק כח): "בני יעקב מלו את בניהם ואת בני בניהם והנחילם לחק עולם עד שעמד פרעה הרשע וגזר גזירות קשות ומנע להם ברית מילה, וביום שיצאו ישראל ממצרים נמולו כל העם מקטון ועד גדול, שנ' כי מולים היו, והיו ישראל לוקחין דם ברית מילה ונותנין על משקוף בתייהם דם ברית מילה ודם פסח ונתמלא רחמים על ישראל, שנ' ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך, בדמך לא כתיב אלא בדמיך, בשני דמים דם ברית מילה ודם פסח, ואומר לך בדמיך חיי".

הקב"ה אומר לבני ישראל שימרחו את הדם על הבתים על מנת שיהיה הבדל בין הבתים שלהם לבתים של המצרים כדי שלא ינגפו מהמשחית, כמו שכתוב: "והיה הדם לכם לאת על הבתים אשר אתם שם... ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכתי בארץ מצרים"

כעת נותר רק לברר מדוע צריך אות מיוחד של דם מילה ודם פסח שיגן על בני ישראל ממכת בכורות? שהרי גם במכות האחרות כמו במכת בכורות ניתנה רשות למשחית להשחית ולמרות זאת בני ישראל לא סבלו והמצרים כן, ולא נצרך מבני ישראל לעשות סימן היכר בינם לבין המצרים.

ומה מיוחד בדם המילה ובדם קורבן פסח שדווקא הם יהיו האות?

תשובה: מכת בכורות היא היחידה שבה ניתנה רשות למשחית להשחית. המכות הקודמות פגעו לא רק בממונם של המצרים אלא גם בגופם, כמו בערוב, אבל תמיד ההשחיתה הייתה מוגבלת באמצעות דבר מסוים (צפרדע כינים וכיו"ב) ונתנה רשות להזיק רק באופן הרגיל של המכה. לעומת זאת, במכת בכורות, שניתנה רשות למשחית להשחית, לא מצאנו הגבלה באיזה אופן להרוג את בכורי מצרים, ולכן היה צורך בזהירות מיוחדת מצד בני ישראל.

ישנו הבדל עמוק יותר בין מכת בכורות לשאר המכות. המטרה העיקרית של שאר המכות הייתה שידעו "כי אני ה'" "כמפורש בכמה מהמכות: "בזאת תדע", "למען תדע", "בעבור תדע" ועוד, ומשום כך בשאר המכות לא היה צורך במכה עבור בני ישראל, שכן לבני ישראל הייתה כבר אמונה בה'. לעומת זאת המטרה במכת בכורות הייתה לאבד את בכורי מצרים לגמרי כמו שכתוב "ומת כל בכור" ולא על מנת לבסס ידיעה בה'. לכן היה צורך לשלול טענה אפשרית של מידת הדין: "מה נשתנו אלו מאלו" - במה שונים בני ישראל מבכורי מצרים בנוגע לעונש (ולא בנוגע לידיעה),

שהרי גם בני ישראל היו משוקעים בקליפה "אף אלו עובדי עבודה זרה", לכן היה מקום לחשוב ששליח של מידת הדין, המשחית, לא ייתן להבדיל בין בני ישראל למצריים.

אבל עדיין אינו מובן: אם יש מקום למידת הדין לקטרג "מה נשתנו אלו מאלו" כיצד יכול האות של דם המילה ודם הפסח להגן על בני ישראל ממכת בכורות?

והתשובה היא: מכת בכורות באה ממדרגה כזו באלוקות שהיא נעלית לגמרי מהשתלשלות, למעלה ממידת הדין וממילא אין מקום כלל לטענות של מידת הדין. טענות שכליות יכולות לתפוס מקום במדרגות של סדר השתלשלות שהן מדודות ומוגבלות. אבל למעלה מסדר השתלשלות אין שייכות כלל לטענות שכליות.

בעת מכת בכורות האירה אהבתו העצמית של הקב"ה לישראל. אהבה כזו שמעבר לכל הטעמים ומכל החשבונות. ומצד אהבה עצמית זו הרי אפילו שהשכל שואל "מה נשתנו אלו מאלו" - הלא אח עשיו ליעקב", אבל "ואוהב את יעקב ואת עשיו שנאתי". הוא אוהב את ישראל משום שהם בניו "בנים אתם לה' אלקיכם", ואהבת האב לבניו היא אהבה עצמית, שאינה ניתנת לערעור ואינה יכולה להיפגם ע"י טעם וטענה שכלית.

אם כן אין שום צורך בסימן היכר גם במכת בכורות, שהרי האהבה של הקב"ה לבני ישראל תגן עליהם מפני המשחית. אלא, שכל ההמשכות האלוקיות הבאות מלמעלה נמשכות רק ע"י עבודת האדם כאן למטה, וגם הגילויים שלמעלה מהשתלשלות עד לאהבה העצמית מהקב"ה לישראל אינן יכולות לבא ללא עבודה למטה (אף שבהיותה עצמית הרי היא תמיד בשלמותה עדיין יש צורך בעבודה למטה כדי שהאהבה תהיה בגלוי). אך צריך שבאותה מידה, גם האדם ישתדל למעלה מכוחותיו הרגילים ויוציא לפועל את הכוחות הפנימיים של נפשו.

על כן האות על בתי ישראל בליל מכת בכורות כלל דם מילה ודם פסח, משום ששניהם מבטאים את הקשר של ישראל עם הקב"ה באופן של למעלה מטעם ודעת: כריתת ברית שבין ישראל עם הקב"ה ע"י מצות מילה היא קשר שלמעלה מהשכל (לתת מום בתינוק שאינו בר שכל כלל). כך גם מצות קרבן פסח הייתה אז באופן של מסירות נפש, למעלה מטעם ודעת, שהרי הכבשים לקרבן הפסח היו האלוהים של מצרים ובני ישראל נטלו את הכבש, החזיקו בו ארבעה ימים לעיני המצרים, ואמרו בגלוי שהם הולכים לשוחטו ולהקריבו לפני הקב"ה. אם כן הרי זאת עבודה של מסירות נפש בפועל.

עבודה זו של מסירות נפש בגלוי, למעלה מטעם ודעת של בני ישראל, עוררה והמשיכה גם למעלה בגלוי את האהבה העצמית של הקב"ה אל ישראל באופן שלמעלה מטעם ודעת.

היה צורך שגם אצל בני ישראל יתגלה הקשר העצמי שלהם עם הקב"ה ויפעל על הכוחות הפנימיים שלהם עד שיצא הדבר מן הכח אל הפועל. את הקשר שלמעלה מהשכל עד לעשייה בפועל הוכיחו בני ישראל ע"י עבודתם במצוות הפסח (הרמוזה בדם הפסח) ובמצוות מילה (הרמוזה בדם המילה).

הא לחמא עניא

חיים פוגל

"הא לחמא עניא די אכלו אבהנתא בארעא דמצרים. כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח. השתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל. השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין".

להלן נביא קיצור דבריו הנפלאים של גאון עוזנו ותפארתנו, מרן ה"בן איש חי" בספרו "אורח חיים" על הגדה של פסח.

יש לשאול ולהבין מה ראה המגיד להקדים את הידיעה הזו בתחילת ההגדה ובתחילת סיפור יציאת מצרים דווקא? כאילו זה הידיעה העיקרית שיש בה צורך יותר מכל הסיפור של יציאת מצרים המובא בהגדה?

ועוד יש להבין אומרו "די אכלו אהבתנא", אם הלשון חוזר רק על מה שהיו המצרים מאכילים את בני ישראל במצרים סעודה אחת ביום (כמנהג הפועלים), לא יאמר על זה "די אכלו אהבתנא" בסתם, דמשמע שזה מה שנתנו להם כל הזמן, וזה גם מה שהיה להם בביתם. מתוך הניסוח הכללי מובן שגם בביתם כך היו אוכלים, ועל זה יש לשאול: זה שהמצרים היו נותנים לבני ישראל סעודה דלה ביום כדי שלא יאכלו הרבה ולא יערב להם האכילה, זה עדיין מובן. אבל בביתם שלהם למה שלא יכינו אוכל משובח? ומדוע הסתפקו באכילת מצה? האם לא די להם שהמצרים ממרים להם את חייהם?

ונראה לפרש בסיעתא דשמיא במה שהקדים ואמר החכם באדם במשלי (כח, יא) "חֲכָם בְּעֵינָיו אִישׁ עֹשִׂיר וְדַל מִבֵּין יַחְקְרֵנוּ". ופירשתי הכוונה על דרך מעשה שהיה עשיר אחד קמצן ועינו צרה לכל אורח, ולהכנסת אורחים לביתו. פעם אחת נזדמן אורח עני לביתו אבל אותו אורח היה חכם ופיקח, ובעל כורחו של העשיר נזדמן לאכול על שולחנו. וזה בעל הבית רע לו שהאיש אוכל על שולחנו אבל הוא בוש ולא נעים לו להראות לו את קמצנותו. לכן עשה בערמה למנוע אכילה מרובה מן האורח בדבר שאינו ניכר. והנה בהתחלה, הביאו לפניו לחם ובעל הבית שם בכוונה את הפרוסות של הלחם בסוף השולחן ליד אשתו ובניו, ולאורח לא היה נעים לקום ולהתמתח עד לסוף השולחן ולקחת מן הלחם. מה עשה האורח, סיפר לו (האורח) לבעל הבית מעשה מפלאי הטבע והשיב לו בעל הבית שדבר זה אינו אפשרי ויען האורח ויאמר, אין כבודו מאמין לדבר זה? וקם על רגליו ופשט את ידיו בחיפזון, ותוך כדי כך לקח חצי ככר לחם שהשביעה אותו וכל זה עשה בחכמה כנגד עורמתו של בעל הבית.

אח"כ הביאו לפניו מרק עם בשר וציווה בעל הבית למשרתו לשים לו (לאורח) בקערה מרק עם חתיכה קטנה של בשר שמצידה העליון רואים רק עצמות (כאילו הכל נאכל), ומצידה השני (צידה התחתון) יש בשר. בעל הבית פחד שהאורח יעשה לו עוד איזה דבר בחוכמתו ולו יספר לו כל מיני דברים וסיפורים. ולכן פתח בעל הבית בהתחלה ואמר: "אין משיחין בשעת הסעודה". ענה לו האורח ואמר, "בודאי שאני נזהר מלדבר באמצע הסעודה, אבל כל זה בדברים של חול, אבל בדברי תורה אני תמיד נוהג לומר איזה משהו לפני הסעודה, אז ברשותך..."

אמר לו בעל הבית "דבר!". אבל בעל הבית פחד שמא יגיד לו איזה חכמה בדברי תורה, ואמר לעצמו, שכל מה שיגיד לו האורח הוא יאמר "כן, נכון אתה צודק", ואז ימנע ויכוחים מיותרים.

פתח האורח בדבריו: אמרו חז"ל אם בן אדם אחד אוכל על שולחן אחד בשר, והשני אוכל על אותו שולחן חלב זה אסור! כי חוששים שמה יפשוט את ידיו מן הבשר אל החלב. אבל אם הניחו מפה או הפסק כלשהו בין הבשר לחלב אז מותר. אבל אם יהודי וגוי אוכלים על אותו שולחן היהודי אוכל כשר והגוי אוכל טרף. אם זה באותם כלים וממש אותם מאכלים אז אסור, שמא יחליף הגוי את הכלים ואז היהודי אוכל ח"ו טרף. ומעשה שהיה, שהצליח הגוי בחכמתו להחליף ליהודי את הכלים והמנות ולכן אסרו ליהודי לאכול באותו שולחן עם גוי.

בעל הבית עדיין לא נרגע וחשב בלבו איך להתחכם על היהודי שלא יצליח לאכול מקערותיו. והתחכם בעל הבית לעשות ערמה אחרת, והיה כאשר פשטו את ידיהם לאכול, לקח בעל הבית כף מרק וצעק על המשרת למה כאילו אין מלח במרק (וככה כאילו האורח יחשוב שאין מלח ויוסיף הרבה מלח למרק שלו וככה טעמו של המרק יהיה טפל ולא טעים), הבעיה שהאורח עלה על "הקומבינה" של בעל הבית הקמצן ואמר לבעל הבית שהמרק בדיוק בטעם המתאים והוא לא רוצה עוד מלח במרק כי המרק מאד עירב לחיכו, וככה כבר בפעם השלישית "עלה" האורח על צרות עיניו של בעל הבית וזה שנאמר: "חכם בעיניו איש עשיר" (משלי כח, יא) רצה לומר, שיש עשיר שעינו טובה היא הנה האותיות של עי"ן ש"ר לשון שררה והינו ש"ר כסדרן ועי"ן כסדרן. ויש עשיר שעינו צרה, ורואה עצמו כמו עני שהוא אינו ראוי לתת כלום וזה אותיות עי"ן שלו הפוכה שתתהפך לאותיות עני וגם אותיות ש"ר מתהפך לאותיות ר"ש שזה לשון דלות.

אך יש שהוא חכם בעיניו שהוא בוש להראות בגלוי שעי"ן שלו הפוכה לעני (צר עין, קמצן) ולכן הוא מתחכם בעי"ן שלו, שלא יראו שהוא צר עין, ערמה בחכמה, שלא יהיה ניכר שהיא עי"ן הפוכה, וכמו אותו בעל הבית שהתחכם שלא יראו שהוא צר עין.

והנה בדיוק כדבר הזה היו עושים המצרים לעם ישראל והיו ישראל "סותרים בניינם" (הורסים להם את תוכניות), והינו כי המצרים היו מוכרחים לתת לעם ישראל סעודה אחת ביום לפועלים אשר היו עסוקים בבניה של פיתום ורעמסס ושאר עבודות פרך שהמצרים ברוב רשעותם היו מעבידים את עם ישראל אבל המצרים היו צרי עין ולא רצו שעם ישראל יאכלו בסעודה הזאת יותר מידי, ולכן היו מביאים בסעודה הזאת לחם בלא מלח, וגם לחם מצה, כך שהיהודים לא יאכלו בסעודה הרבה אבל המצרים גם כן לא רצו שתראה צרות העין שלהם, לכס הם היו לשין ואופים ממש סמוך לזמן סעודתם, וזה מראה כאילו הם ממהרים את זמן סעודתם שלא ישארו רעבים, אבל כוונתם האמיתית היא כדי שיאכלו את אותה מצה ולא יאכלו הרבה, וגם מלח לא היו מביאים להם. ועל כיוצא בזה נאמר: "חכם בעיניו איש עשיר". אך בישראל נתקיים המשך הפסוק במשלי, "ודל מבין יחקרנו" כי מתי שישראל הכירן בעובדה שהמצרים עשו ככה בערמתם (שהיו עושים תלחם מצה כך שלא יאכלו ממנו הרבה) מה עשו עם ישראל? היו עושים בביתם לחם מצה בלי מלח וככה היו רגילים לאכול לחם עוני, ולכן היו אוכלים את הסעודה של המצרים כי הם לא היו קצים מן המצה וזה דווקא יערב להם, כי הורגלו בזה והשתא מה שאמר לנו מגיד ההגדה, "הא לחמא עניא די אכלו אהבתנא בארעא דמצרים..." קאי על אכילתם העיקרית שהיו אוכלים כולם בבוקר, ובצהרים, ובערב ואת כל זה עשו כי לפתור את הצרות עין של המצרים ולכן, פת מצה בלי מלח שהיא, "הא לחמא עניא".

ולכן הקדים המגיד את המעשה שהיו עושים ישראל לסתור את מעשה מצרים בתחילת כל הסיפורים, כי הוא רצה להקדים בתחילת סיפור יציאת מצרים הסיבה אשר הועילה לעם ישראל לעשות להם ניסים אלו, זה בגלל שהיו גומלים חסד זה עם זה ולכן הקדים המגיד, כל דכפין ייתי ויכול שהוא בעצם האימרה של עשות חסד זה עם זה שדבר זה כדאי הוא שגם עתה

בע"ה יתברך תהיה עבורו הגאולה, אך הועיל כי לא יבצר מהיות בישראל אנשים צרי עין שעושים צרות בתחבולות, על הדרך שהאמינו בביאור חכם עיניו איש עשיר ואז אילו ימנעו החסד לעשות חסד זה עם זה לכן, הקדים את מעשה ישראל שעשו במצרים (שנהגו לאכול לחם עוני) לסתור מחשבת המצרים לרמוז לזה שהוא חכם בעיניו איש עשיר, שאין לו תועלת בתחבולות שעושה בצרות עיניו כי תמיד יזדמן לו, את ה"דל מבין יחקרנו" ויסתור בניינו (כמו שביארנו לעיל).

פסח כשר ושמח לנו ולכל בית ישראל מתוך בריאות שמחה ואושר.

אני הוא ולא אחר

יניב יעקב

"ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה - אני ולא מלאך.
והפיתי כל בכור בארץ מצרים - אני ולא שרף.
ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים - אני ולא השליח.
אני יי - אני הוא ולא אחר".

נשאלת השאלה: מדוע היה צריך הקב"ה בכבודו ובעצמו לרדת ולעבור בארץ מצרים לעשות את מכת בכורות ולהוציא את בני ישראל ממצרים?

נתבונן בשאלה לעומקה: את כל עשרת המכות עשו משה ואהרון שליחי ה', מדוע עתה, בסיום, במכה האחרונה, ביציאה עצמה היה ה' צריך לעשות זאת בעצמו, הרי יכול היה לשלוח שליח - אדם, או אפילו מלאך! מדוע משה, שעשה את כל האותות במצרים, הלך אל פרעה כל פעם מחדש, סיכן את חייו ומסר את נפשו על העם הזה, מדוע הוא לא יהיה זה שגם יוציאם לבסוף, האין זה מן הראוי שיעשה הוא גם את המכה האחרונה?

עתה ננסה לענות על השאלה התמוהה כל כך בעזרת מספר מפרשים:

תשובה ראשונה [בבא מציעא סא]:

"לא על ידי מלאך" - שאין שום מלאך יודע להבחין בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור".

היינו, שהיה צורך שהקב"ה בעצמו יבא כדי להבדיל בין בכורות ישראל לבכורות מצרים, שכן מלאך לא מסוגל לעשות זאת.

תשובה שניה [רבי שמואל וואלקין]:

"אני ולא מלאך..." - הגאולה הצטרכה להיות דווקא ע"י הקב"ה ולא ע"י מלאך, לפי שאין מלאך יכול להמליץ טוב על ישראל כמו אדם, לפי שאינו מבין את מצב האדם, מלאך אינו מרגיש מהו כוחו של היצר הרע, למלאך אין תאוות, הוא חסר בלבולים ואינו מכיר את כל המלחמות שיש לאדם בעבודת ה' יתברך. כמו שמצינו אצל חנוך - "ויתהלך חנוך את ה' ואיננו כי לקח אותו ה' ". חנוך היה עובד את ה' וה' ראה שעתיד להיות רשע על כן עשה עמו טובה ולקחו בטרם ירשיע, ואמרו במדרש: שעשה אותו מלאך ממטרו"ן, דהיינו שה' עשה את חנוך מלאך סניגור של עם ישראל. ויש לשאול: מה הטעם שהקב"ה יצר סניגור בדמות מלאך כזה שנעשה מן האדם דוקא, והרי כל צבא מרום הם בשמים והם מלאכים? אלא משום שמלאך אינו יכול להמליץ טוב על ישראל כמו אדם כי אינו מבין ואינו מרגיש... כפי שהסברנו לעיל.

בל נשכח, שבעת מכת בכורות ויציאת מצרים היה דין על עם ישראל האם זכאים הם לצאת ממצרים. ולפי שלמלאך אין שום השגה עד כמה גדול כח היצר הבוער באדם לא היה יכול לסנגר עליהם ולדונם לזכות, על כן ה' ירד ועבר במצרים ולא שלח מלאך.

"אני ולא שליח..." - ומדוע לא נשלח משה להצילם במכת בכורות? ומי ראוי יותר ממנו (צדיק וענו המוסר נפשו בעד העם והולך אל פרעה בכל פעם מחדש) לגאול את ישראל?

אלא לפי שאין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים כי גם משה ואהרון וכל ישראל היו בגלות הזו ובטומאה של מצרים. לכן היה צריך ישות חיצונית בעלת עוצמה גבוהה לבצע את היציאה הגדולה.

תשובה שלישית: מה בין נסי מצרים לשאר הנסים?

כדי להבין את משמעות העניין אומר ה"בית הלוי" (פרשת בא): יש להקדים ולומר שהעולמות העליונים נבראו קשורים זה בזה והנהגת כל אחד מהם תלויה בעולם שלמעלה ממנו. אך לכל עולם חוקים, דרך הנהגה וטבע משלו. למשל, עיקר שרשה של האש נמשך משורשה שבעולם שלמעלה ממנה, שורשה שם אינו אש ממש, אלא רק בחינה ומציאות שמהם משתלשל בעולם הכוח ששמו אש. על פי זה ניתן להגדיר ולהסביר את ההבדל שבין הנסים שהיו במצרים לבין הנסים שנעשו לשאר הצדיקים. כאשר הושלך אברהם אבינו לכבשן האש וניצל, היה זה אמנם נס גדול, אולם הנס היה בעולם התחתון בלבד.

הגדרת נס שאנו מכירים הינה כשמתרחש משהו חריג, משהו שיוצא מן הכלל, מנוגד לכללי המציאות הקיימת. הנס שנעשה לאברהם לא היה שינוי כללי מציאות העולם אלא הלבשת כללי המציאות של עולם עליון מסוים על העולם שלנו. בעולם שלנו טבע האש לשרוף כל הנקרה בדרכה ואברהם היה אמור להיפגע, אך הקב"ה הלביש חוקים של עולם עליון כלשהו על עולמנו - ובעולם העליון טבע הוא שצדיק אינו נפגע ועל כן אברהם אבינו לא נפגע כשנכנס לכבשן האש, וכן על זו הדרך נעשו כל הנסים של כל הצדיקים. על כן לא נאמר בהם "יד חזקה", ואילו בנסי מצרים נאמר "יד חזקה", משום שעם ישראל היו כל כך הרבה זמן במצרים ושקעו עמוק במ"ט שערי טומאה והתרחקו מאביהם שבשמים עד שלא נמצאו ראויים וזכאים לצאת ממצרים אפילו בעולמות העליונים (בניגוד לשאר הצדיקים שנמצאו שמה זכאים). אי לכך היה צורך בשינוי החוקים גם בעולמות העליונים ולא היה מספיק להלביש כללי עולם עליון על העולם שלנו - ומכיוון שכך, היו חייבים את הקב"ה בעצמו כי רק לו יש כוח לשנות את מציאות העולמות שלמעלה.

עתה כשאנו מבינים מה עשה ה' בנסי מצרים מבינים אנו למה נאמר בהם "ביד חזקה" - שהייתה זו פעולה קשה לעשייה, ויכולים אנו לראות כמה עשה ה' לנו לפני משורת הדין שהוציאנו ממצרים על אף שלא היינו ראויים אפילו בעולמות העליונים ששם קיימות מידות הרחמים והחסד באופן נרחב במיוחד.

ונשאלת השאלה: אם אכן לא היינו ראויים לצאת מדוע הוציאנו ה'?

ויש להשיב: כיון שהבטיח זאת כבר לאבותינו "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך...ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" (בראשית טז, יד), וסיבה נוספת היא משום גודל אהבתו אותנו "כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבוע אשר נשבע לאבותינו הוציא ה' אתכם ביד חזקה ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים" (דברים ז, ח).

עוד יש לומר: כי בסיס היציאה היה מושתת על מטרת היציאה שבשבילה רצה ה' לגאול אותנו - "אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי את מארץ מצרים להיות לכם לאלוהים".

תשובה רביעית [רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון (המהרש"ם)]:

ניתן להסביר שפרעה שגה בתפיסתו את הישות האלוקית. פרעה סבר שיש שני ישויות (בעלי כוחות עליונים); אחת טובה והשניה רעה. כך שהדברים הטובים הנעשים בעולם נעשים ע"י הישות הטובה, ואילו הדברים הרעים הנעשים בעולם נעשים ע"י הישות הרעה.

והנה נראה, שלאחר שיצאו בני ישראל ממצרים הולכים ה' במדבר ונתן להם מן, מים, שלו ושמירה וכו', כמו שכתוב בפרשת כי תשא שמה מבקש מה', שה' בעצמו ילך עם ישראל במדבר ולא מלאך. תשובת ה' למשה - "ויאמר פני ילכו והניחותי לך" (שמות לג, יד). רש"י מפרש: "ויאמר פני ילכו. כתרגומו, לא אשלח עוד מלאך, אני בעצמי אלך".

ואם היה הקב"ה מוציאם ממצרים ע"י מלאך, היה מקום לטעות שהמלאך הוא אלוה העושה רעות (שפגע במצרים), והאלקים הוא ישות אחרת (זו שמטיבה במדבר).

לכן הקב"ה היכה הוא בעצמו במכת בכורות על מנת שיראו אח"כ כי הוא זה המכה והוא זה המלטף, למען ידעו כי הטוב והרע חד הוא, וזה שנאמר "אני ה' אני הוא אני ולא אחר", זה אני אותו אחד ולא איזו ישות נוספת.

תשובה חמישית [הגדה ופירה]:

תהליך הגאולה עצמו היה במכת בכורות וביציאה ממצרים, כמו בכל מהפכה ומלחמה גדולה, אנשים אוהבים לקחת דמות מייצגת, דמות מובחרת ואהודה ול"האליל" אותה, לשים אותה כעושת המלחמה.

תופעה זו הייתה קיימת לאורך כל הדורות ואף בדורנו ובמלחמותינו נוכחנו בתופעה זו לאחר מלחמותיה הראשונות והמוצלחות של מדינת ישראל. באותה תקופה הייתה אינפלציה של אלבומי ניצחון, אלבומים שתארו במילים ובתצלומים את מהלכי המלחמה כשהכבוד והיקר נפלו בחלקם של האלופים ושאר גיבורי החיל אשר תרמו לניצחון בשדה הקרב.

והנה, ב"אלבום הניצחון" שלנו - ההגדה - אין משה רבנו מוזכר כלל, ובמשך כל ליל הסדר החגיגי לא מופנית אליו ולו מעט תשומת לב ושבח מכל תהילת סיפור גאולת הדורות שהתרחשה באותו הלילה.

עתה מתחילים אנו להבין מדוע אינו מוזכר באגדה, ומדוע לא נשלח לעשות את מכת בכורות ואת היציאה הסופית על אף שהיה אדם גדול ובעל מידות. עירובו של משה או כל דמות שונה אחרת בעת היציאה עצמה מהווה סכנה גדולה של שיבוש המסר העיקרי של גאולת מצרים.

הבננו מדוע הגאולה לא נעשתה ע"י משה או אדם כלשהו ועתה נפנה לראות מדוע הייתה צריכה להיעשות דווקא ע"י הקב"ה בעצמו.

עצם יציאת מצרים אינה רק אוסף של נסים מופלאים ושחרור נצחי של עם ישראל מעבדות לחרות והבאתם להיות עם קדוש לה'. במובן מסוים זוהי גם גאולת מושג קיומו של בורא בעולם שנגאל ע"י גאולת ישראל.

ונסביר את העניין: עד ליציאת מצרים הייתה עובדת קיומו של הבורא בספק אצל האנושות. רובם עבדו לאלילים או שמו עצמם כאל. יציאת מצרים באה איפה לגאול את מוגש קיום ה' בעולם, להראות ולהוכיח לעולם שאכן יש בורא ושליט, שהרי אין מלך בלא עם. כמו כן היאך יכיר העולם בקיומו מבלי שייחשף ויודיע את קיומו. את זאת עושה הקב"ה ע"י יציאת מצרים, שמראה את כוחו ואת קיומו בעולם, ולוקח את עם ישראל להיות לו לעם. ע"י כך מוכח לעולם כולו שיש שליט בעולם ויש דין ויש דיין.

אנו רואים בכמה מקומות שהושגה מטרה זו (הוכחה שיש מנהיג לעולם). לדוגמא: כשהגעונוים באו לכרות ברית עם יהושע הם אומרים לו (יהושע ט, ט): "וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מֵאָרֶץ רְחוֹקָה מָאֵד בָּאוּ עִבְדֶיךָ לְשֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי שָׁמַעְנוּ שְׁמֵנוּ שָׁמְעוּ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה בְּמִצְרָיִם", וכשרחב מדברת עם המרגלים שבאים לירחו אומרת היא להם (יהושע ב, ט-י): "יָדַעְתִּי כִּי נָתַן ה' לְכֶם אֶת הָאָרֶץ וְכִי נָפְלָה אִימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נִמְגּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵיכֶם. כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מִי יָם סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וְאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם לְשָׁנֵי מַלְכֵי הָאֲמָרִי אֲשֶׁר בָּעֶבֶר הִירְדָן לְסִיחֹן וְלַעֹג אֲשֶׁר הִחְרַמְתֶּם אוֹתָם".

על כן עשה הקב"ה בעצמו את הגאולה, כיוון שעל ידה נתוודע שמו בעולם, וכדי שיהיה ברור וללא עוררין, שלא יהיו מתרצי תירוצים, הסברי כפירה והערצה מוטעית כלפי גורמים אחרים.

תשובה שישית: ה' בעצמו הוציאנו ממצרים כדי להודיע חיבתו לישראל.
המכילתא על הפסוק: "וה' הולך לפניו" (שמות יג) מביאה משל בשם רבי על אנטונינוס המלך: כשהיה המלך דן על הבימה, משרתיו היו מאירים עליו בפנס, וכשירד המלך לביתו נתלוו אליו בניו ומשרתיו ביקשו להאיר גם להם את הדרך. המלך ביקש להאיר בעצמו לבניו ולהחזיק בידיו את הפנס. שאלוהו משרתיו: הרי אנו נוטלין הפנס ומאירים גם לבניך? אמר להם: לא מפני שאין מי שיאיר לבני אנו מאיר להם, אלא הרי אני מודיע לכם חיבתם של בני, שתהיו נוהגים עימם בכבוד.

וכך גם הודיע הקב"ה חיבתם של ישראל לאומות העולם, שהוא בעצמו הלך לפניו, ושהוא בכבודו ובעצמו מלך העולם ירד והכה כל בכור והוציאנו ממצרים, וכל זה כדי להודיע חיבתו הגדולה אלינו.

תשובה שביעית:

בעניין שליחותו של משה רבנו להיות גואלם של ישראל ממצרים אמרו במדרש על הכתוב (שמות ג) "מי אנוכי כי אלך אל פרעה", שאמר לו משה לקב"ה: ריבון העולמים, כשירד יעקב למצרים לא כך אמרת לו (בראשית מו) "אנוכי ארד עמך מצרימה ואנוכי אעלך", ועכשיו את אומר לי: "ועתה לכה ואשלך אל פרעה", לא "אנוכי" הוא שאמרת, "ואנוכי אעלך גם עלה"?!"

אי לכך ניתן לומר בפשטות, שמשה עשה "רק" את האותות והמופתים במצרים, ואילו את היציאה עצמה עשה ה', ככתוב: "ועברתי בארץ מצרים והכיתי כל בכור ובכל אלוהי מצרים אעשה שפטים אני ה'".

סיכום המאמר:

שלושת התשובות הראשונות מסבירות את העניין על בסיס היכולת של הגואל, כי רק הקב"ה היה יכול לבצע את המעבר הזה של הוצאת בני ישראל מעבדות לחרות (כל תשובה עפ"י נימוקה שלה).

שלושת התשובות האחרונות מסבירות את העניין שה' הוציא את בני ישראל ממצרים בעצמו, באופן כזה שמעבר להוצאה עצמה יש עניין של העברת מסרים אל העולם ואל עם ישראל. ה' רוצה להוכיח דבר מה או להראות על חשיבותם וחיבתם בעיניו.

התשובה האחרונה מסבירה את העניין על בסיס התחייבותי, כי ה' הבטיח שהוא יהיה זה שיעלה את עם ישראל ממצרים.

כעת, כשאנו מודעים לגודל חיבתו של הקב"ה אלינו, ועד כמה נהג עמנו לפני משורת הדין, מן הראוי שנשיב לו אהבה וחיבה, ונעשה רצונו כרצונו.

אפילו כולנו חכמים...

שלום בנעטיה

"עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלו-קיננו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה. ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים. ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו זקנים כולנו יודעים את התורה, מצווה עלינו לספר ביציאת מצרים, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח".

נשאלת השאלה: מה העניין לספר בניסי יציאת מצרים לאנשים שכבר יודעים, איזו תועלת תצמח מכך שאנו חוזרים על אותו סיפור מחדש שוב ושוב כל שנה?

לשאלה זו כמה תירוצים:

מבאר המלבי"ם: למרות שכולנו חכמים ולמדנו מה שקשור בתורה על נושא יציאת מצרים, וכולנו נבונים ומבינים דבר מתוך דבר יותר ממה שמפורש, כולנו זקנים וזוכרים מה שראינו בעניינינו שלנו, וכולנו יודעים את התורה כולה יותר מחכם נבון וזקן, מצווה וחובה עלינו לספר ביציאת מצרים, כדי שהסיפור יביא תועלת לבאים אחרינו, וגם הם יידעו את הסיפור ויוכלו לספר אותו לצאצאיהם וכך הלאה עד לדור אחרון.

מוסיף האדמו"ר מליובוויטש: אפילו שכולנו חכמים נבונים ויודעים עלינו לספר ביציאת מצרים מכיוון שיש בכוחו של הסיפור לעורר להשפיע ולפעול במקום שאליו החכמה אינה מגעת...

עוד פירוש מביא רבי אלכסנדר זושא פרידמן (בעל "מעיינה של תורה") בשם ה"דברי שאול": משל לעני בור ואביון שבאחד הימים נתעשר. בכסף שרכש היה שוכר מורים פרטיים שלימדו אותו והפכוהו למלומד ואיש מדע. לימים ירד אותו האיש מנכסיו שוב כבתחילה וחזר לעניותו. אף על פי כן היה אותו האיש חוגג את יום התעשרותו ועושה בו משתה ושמחה ויום טוב כל שנה ושנה אפילו לאחר שירד מנכסיו. שאלוהו הבריות: "אם היית עושה משתה ושמחה ויום טוב לאחר התעשרותך היינו מבינים, אבל עכשיו לאחר שחזרת לדלותך מדוע אתה ממשיך וחוגג את אותו יום ההתעשרות שלך?" ענה להם אותו העני בחכמתו: "אמנם ירדתי מנכסי, אבל את הדעת וההשכלה שרכשתי בהיותי עשיר אף אחד לא יכול לקחת ממני והם נשארו אצלי הודות לעשירות שהייתה לי. לכן אני חוגג את יום ההתעשרות כל שנה ושנה מחדש". אנו למדים מהמשל לעניין סיפור יציאת מצרים; אם אנו שמחים ביציאת מצרים, חוגגים ומספרים בשבחו של הקב"ה גם היום, למרות שחזרנו לגלות ונשתעבדנו מחדש תחת עול זרים - אנו שמחים שבעיקר יציאת מצרים נעשינו לעם סגולה וזכינו וקיבלנו את התורה הקדושה שהיא נשארה אתנו גם בגלות, ואנו שמחים בעיקר שאת המעלות הרוחניות שקיבלנו ביציאת מצרים אי - אפשר לקחת מאתנו.

ולפיכך "כל המרבה לספר ביציאת מצרים" אפילו בימי גלות חשוכים, "הרי זה משובח" - בגלל שבזה הוא מוכיח שהשמחה היא רוחנית והוא שמח על התורה ועל המעלות הרוחניות ועבודת ה' שזכה לה הודות ליציאת מצרים לעולמי עד...

לסיכום, ראינו את פירושו של המלבי"ם שאומר שהעניין בסיפור יציאת מצרים הוא למען הדורות הבאים, תירוצו של האדמו"ר מליובוויטש שמפרש שהעניין הוא אפילו בשביל המספר עצמו, ואת משלו של ה"דברי שאול" שמסביר לנו שהסיפור הוא כדי שנדע ונזכור שביום יציאת מצרים נעשינו לעם סגולה, ושאת התורה והמעלות הרוחניות שזכינו וקיבלנו אותם - אף אחד לא יכול לקחת לנו!!

יהי רצון שנזכה לעלות בתורה ובמעלות הרוחניות שזכינו להם ביציאת מצרים ונזכה לראות בבואו של משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן!

שאינו יודע לשאול

איתי וייקסלפיש

וְשֵׁאִינוּ יוֹדְעֵי לְשֵׁאוֹל - אֶת פֶּתַח לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַגְדַת לְבָנֶיךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעֶבֶר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם.

פירושים רבים נתנו לארבעת הבנים המוזכרים בהגדה, דומה שלבן הרביעי היינו לזה שאינו יודע לשאול, מיעטו להתייחס. ננסה להבין איזה סוג של בן רצה בעל ההגדה להביא.

נראה, שעל פי הפשט הבן הרביעי יש לו בעיה פיזית המפריעה לו לברר את דרכו. אולם ביחס לשאר הבנים נראה שעניינו אחר. הרי שלושת הבנים האחרים אינם בעלי בעיה פיזית של חוסר הבנה, אלא מדובר בשלושה סוגי אנשים המתמודדים אחרת עם המציאות הקיימת. א"כ גם הבן הרביעי אין לו בעיה בהבנה, הרי אם לא היה מסוגל להבין, בעל ההגדה לא היה מביאו, הרי אין טעם להסביר לו אם אינו מבין. לכן אנו צריכים להיכנס לשורש העניין כדי לראות מה באמת מפריע לו לשאול ולברר.

המעניין הוא שמפרשי ההגדה הסבירו את פירושם על פי המציאות שהייתה קיימת בזמנם.

המלבי"ם, שחי לפני למעלה ממאה שנה, התמודד עם בעיית הרפורמים. המלבי"ם מפרש, שהרשע הוא הרפורמי המנסה לשנות את היהדות בטענה שמה שהיה עד היום לא רלוונטי לזמנים שלנו "שאנו כבר צעדנו על מסילות ההשכלה ורוח הזמן".

הבן שאינו יודע לשאול הוא ההמון ההולך מאחוריו "ועושה רק רעש". המלבי"ם אומר שהבעיה של הבן הרביעי, אינה בעיה של חוסר הבנה, אלה בעיה של חוסר ידיעה. הוא אינו מנסה בעצמו להבין ולראות אלא רק הולך מאחור כעיוור באפילה אחרי סיסמאות הרשע. תפקידנו ליזום קשר על מנת להסביר לו ולהראות לו את הדרך הנכונה, ולתת מענה לשיטה של הרשע המקנת בתוכו.

הרב גרילק (החי בזמננו - עד 120) בספרו "הגדה ופשרה" מסביר את עניינו של הבן הרביעי בצורה שונה. הוא טוען שהבן הרביעי מגלם באישיותו קצת מן האוטיסטיות. בן זה אינו חש בשום גירוי אינטלקטואלי שיעורר בו רצון ללמוד על הנושא (יציאת מצריים, קבלת תורה, עם ישראל, התנתקות ועוד), אלא הוא מוצא את גירוייו בתחומי התעניינות אשר קורצים לו יותר כגון טיול במקדשי הודו, בחומת סין או בג'ונגל טרופי באמריקה הצפונית. הרב אומר שלבן הרביעי אין את הבעיה של חוסר ידיעה/הבנה אלא הבעיה בגילוי עניין בנושאים שלא קורצים לעינו.

אך גם אותו אין התורה מפקירה גם אליו היא מדברת או יותר נכון מנסה לדבר ולהתחבר אליו. גם עבור הבן הרביעי יש לנו מסר, עלינו ללמוד ולהבין מהנאמר בהגדה "את פתח לו" כלומר אנו חייבים לעשות מאמץ בכדי לחדור מבעד לחומות חוסר ההתעניינות שיש בו, ולנסות למצוא את העצבים החשופים שלו, ודרכם ניתן ליצור מנוף להתקרבות אליו.

הרב שי פירון (בהגדת "למען הסדר הטוב") מפרש שלבן הרביעי יש בעיה של חוסר כלים. למרות שהוא חש במועקה פנימית הוא אינו יודע כיצד להתחיל לברר לעצמו את הדברים החסרים לו. תפקידנו לעזור לו לפתוח את הדלת ולהעניק לו כלים להתמודדות הרבות העומדות בפניו.

לסיכום, ראינו כמה גישות מצד הפרשנים:

- א. המלבי"ם טען שחסר לבן ידיעה בדברים ושהוא אינו מנסה בעצמו לברר ולראות מעבר ומתחבא מאחורי הרשע.
- ב. הרב גרילק מפרש שחסר לבן התעניינות במורשתנו ובתחומי ענין אינטלקטואלים והוא רק עסוק בתחומי ענייניו.
- ג. הרב שי פירון מסביר שחסר לבן כלים להיתמודד אם שאלותיו ומרוב שהוא שקוע בעצמו הוא אינו יודע איך לשאול ולברר

למעשה, אין כאן עניין של צודק וטועה, אלא כל אחד נותן פירוש הנוגע לדורו. תפקידנו לתת בכל דור מענה לסוגי הבנים ולקרבים לפי היכולות שלנו ושלהם ולא להתרחק מהם ולתת להם ליפול אחרי הרשע. אנו צריכים להתקרב אל הבן שאינו יודע לשאול ולתת לו את התשובה המתאימה לו, ובכך להראות לו את המשמעות האמיתית המשתמעת/עומדת מאחרי שאלותיו...

חד גדיא רועי ביטרמן

חד גְּדִיָא, חד גְּדִיָא דְזַבִּין אָבָא בְתַרֵי זַוְיָ, חד גְּדִיָא, חד גְּדִיָא... וְאַתָּא הַקְדוּשׁ
בְרוּךְ הוּא וְשַׁחַט לְמַלְאךְ הַמָּוֶת, דְּשַׁחַט לְשׁוֹחַט, דְּשַׁחַט לְתוֹרָא, דְּשַׁתָּה
לְמִיָא, דְּכַבֵּה לְנוֹרָא, דְּשַׂרְף לְחוּטְרָא, דְּהַפֵּה לְכַלְבָּא, דְּנִשְׂדַּךְ לְשׁוֹנְרָא, דְּאֶכְלָה
לְגְּדִיָא, דְּזַבִּין אָבָא בְתַרֵי זַוְיָ, חד גְּדִיָא, חד גְּדִיָא.

לכאורה בראייה ראשונה נראה כאילו השיר הזה הוא בעצם סיפור שאינו מובן כלל וכלל. ישנו סיפור על שאלה שנשאל הרב חיד"א בספרו "חיים שאל", "בדין נידוי שנתנדה אחד שישב בחבורה יחד עם אחרים והתלוצץ על פיוט "חד גדיא" שאומרים בערי אשכנז בליל התקדש חג, והלז פער פיו בצחוק. וקם כנגד האיש המתלוצץ איש אחר מן החבורה ואמר למתלוצץ: מנודה אתה! ונשאל הגאון אם נידויו נידוי או לא? וזאת אשר השיב: "אנוש זה, זד יהיר, לץ המתלוצץ על מה שנהגו רבבות אלפי ישראל בערי פולין ואשכנז ואביזריהו, ואשר לפנים בישראל גדולי עולם קדושי עליון ודור דור וחכמיו, וכן עוד היום לא אלמן ישראל, כמה וכמה ראשי ישיבות וגאוני הזמן ה' עליהם יחיו. וכולם אמרו ואומרים פיוט זה, ונמצא רשע זה מתלוצץ ברבבות ישראל וגדוליהם אבות בתי דין וגאוני ארץ - אנושה מכתו וחייב נידוי וכו'. דגם בזמן הזה יש לנדות המבזה תלמיד חכם אחר מיתה וכו'. וזה מבזה גאוני עולם קדושים אשר בארץ ואשר חיים עד הנה הי"ו וכו'. ומכל שכן איש זה שפער פיו, שכל האומרים פיוט זה הם טפשים ועוסקים בהבלים, פשיטא טובא דחייב נידוי. ולמען תדע ידיד נפשי, אגיד את הרשום, כי יש כמה פירושים בפיוט זה מהם נדפסו ומהם בכתב יד, ועוד שמעתי ממגידי אמת, שגאון מופלא בדורו עשה למעלה מעשרה פירושים בפיוט זה, בפרד"ס, פירושים נחמדים ומתוקים. ואין ספק כי לא דבר ריק הוא. וכבר נודע תוקף גדולת פיוטי אשכנז המיוסדים על החכמה האמיתית, כאשר דיבר בקדשו רבנו האר"י ז"ל. וכתבו משם רבנו מהר"א מגרמיזא בעל הרוקח זצ"ל, כי כל עניני פיוטיהם ודקדוקיהם, קבלה איש מפי איש ורב מרב".

הרב שי פירון בפירושו להגדה ממשיל את סיפור חד גדיא לתפילה, ואת הדמיות שבה לעם ישראל ועמים אשר קמו עלינו לכלותינו, **הגדי** המסכן הוא עם **ישראל**, שהקב"ה רכש בשני זוזים הלו הם שני לוחות הברית אשר מבטאים את הקשר בין עם ישראל לקב"ה, **והחיות הטורפות** הם משל **לממלכות השונות** אשר ניסו לכלות את עם ישראל לכל אורך הדורות, את הבבלי יחליף הפרסי שאותו יחליף היווני שיידחק הצידה מכוחו של הרומאי, וכך הלאה עד שיבוא היום בו יגבר החושך וייראה לכל כאילו מלאך המוות בכבודו ובעצמו שולט על העם הנבחר. הכל יראה חשוך ויהיה מוות ואובדן עד אשר יתגלה האב (הקב"ה) יגאל את עמו וייפדה אותו בשני זוזים משוק העמים...

ואילו הרב אליהו כי טוב ממשיל את **הגדי למקדש**. הוא לומד זאת מתוך שיר השירים, שם נאמר "דודי לי בכרמי עין גדי". דוד המלך קנה את מקומו של המקדש בשני דינרי זהב, שהם חמישים שקלי כסף, שדוד גבה מכל שבט ושבט לצורך בניית המקדש. את **השונרא** הוא ממשיל **לנבוכדנצר** שהחריב את הבית. את **הכלבא** זה **כורש** שינק מכלבתא והרס את מלכות בבל. את **החוטרא** ממשיל **ליוון** שירשה מלכות פרס ומדי. את **הנורא** ממשיל **לחשמונאים** שניצחו את היוונים וקבעו יום טוב. את **המיא** ממשיל **למלכות הרשע** (אדום) שבעזרת קול מים רבים ביטלו את ממלכת החשמונאים. את **התורא** ממשיל **לישמעאל** שהוא בא ונוטל את המלכות מעשיו הרשע, כדאיתא במדרש הנעלם. ואתא **שוחט** - הוא **משיח בן יוסף** שיבוא וישחוט ויכלם כולם. **ומלאך המוות** בא ונוטל נשמתו של משיח בן יוסף (ח"ו). אז יבא הקב"ה וישחט את מלאך המוות, ובלע המוות לנצח.

לאחר קריאת הפירושים הנ"ל ניתן להבין כי מאחורי השיר ה"לא מוסבר" הזה לכאורה מסתתר משל עמוק ביותר שבעצם מספר לנו את סיפור עם ישראל בכמה המשלות שונות; אם בלהמשיל את הגדי לעם ישראל, ואם להמשיל לבית המקדש. המשלים עוסקים בימי הגלות ובציפיה לגאולה.

מהמשל השני, הרומז לארץ ישראל, ניתן לפי דעתי להמשיך ולהמשיך את השיר הזה למצבינו אנו כיום, כאשר הגדי הוא לא אחר מאשר מדינת ישראל וְאו עם ישראל, את שאר הדברים, שונרא, כלבא, חוטרא, נורא, מיא ותורא, כל אחד יבחר לבד למה להמשיך אותם - לצערנו לא חסר למה, אם זה מלחמות, צרות מזדמנות או אירועים חושבים בתולדות המדינה והעם. **בסופו של דבר יתגלה הקב"ה** ויגאל אותנו מכל המלחמות, חילוקי הדעת בעם, וחשוב מכל שנאת החינם השוררת בעם.

מי ייתן ונזכה כולנו במהרה לגאולה אמיתית, גאולה של קירוב לבבות ואהבת חינם, ועל ידי זה יקוים בנו הכתוב "לשנה הבאה בירושלים הבנויה".

פסח כשר ושמח

שירת הים

נאור פרץ

"ועל הים מה הוא אומר? וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו".

בהתבוננות בפסוק זה נשאלת השאלה: וכי לישראל הייתה חסרה יראת שמים קודם שראו את יד ה' בקריעת ים סוף? וכי לפני קריעת ים סוף לא היו מספיק נסים שיחזקו את יראת השמים של עם ישראל?

בספר "לקח טוב" על ההגדה כתב לפרש, שבקריעת ים סוף ראו ישראל ממש את עונשי שמים, כמו שמובא בהגדה, שבמצרים לקו עשר מכות ועל הים חמישים מכות. שבמצרים - אמרו החרטומים "אצבע אלוקים היא" וזה נאמר על עשר מכות, ועל הים - "וירא ישראל את היד הגדולה", וביד יש חמש אצבעות.

חז"ל אמרו שמשפט המצרים היה בדיני גיהנם, שנאמר: "ויהי באשמורת הבוקר וישקף ה' אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים". ומפרש רש"י: שמכוח האש נשרפו הגלגלים, והמרכבות נגררות, והיושבים בהם נעים ואיברייהם מתפרקים והוא כפשוטו עונש גיהנם ממש. וכך גם עונשי הטביעה: "ירדו במצולות כמו אבן" ו"צללו כעופרת במים אדירים" הרי אלו ממש כעונש גיהנם ואת כל זה ראו ישראל ממש באופן מוחשי.

ונראה לומר כי העונש שלקו מצרים היה מידת הדין ממש, וידוע כי הקב"ה בעוה"ז משתף את מידת הרחמים במידת הדין אבל בעוה"ב כל הנהגתו היא רק דין. ולכן, היות שהקב"ה הראה את הנהגת מידת הדין בעוה"ז בעונש המצרים בקריעת ים סוף - כלומר ראו ישראל את היד הגדולה אשר

עשה ה' במצרים, אזי התגברה והתחדשה אצלם יראה מחודשת, שנאמר "ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו".

ועוד באותו עניין, נראה לומר שבני ישראל שוררו לא על ההצלה שלהם, אלא על טביעתם של המצרים, שהרי כל שירת הים היא על טביעת מצרים. מה היה כל כך חשוב בלהדגיש את טביעת מצרים דווקא?

ועוד, מדוע כתוב בתפילה "וים סוף להם בקעת", "וזדים טבעת", "וידידים עברו ים"? הרי העברת בני ישראל קדמה לטביעת מצרים?

אלא סוד גדול גילו לנו רבותינו: שכל האותות והמופתים אינם נחרטים בלב, כל עוד ישות האדם וגאוותו חוצצים בינו לבין בוראו. ומצינו בגמרא: "כל אדם שיש בו גסות רוח אמר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור בעולם" (סוטה ה.).

אם כן רק בראיית טביעת המצרים: "סוס ורוכבו רמה בים", שהסוס הוא בעל גאווה שנאמר בגמרא בפסחים קי"ג: "שישה דברים נאמרו בסוס... ורוחו גסה", ורוכבו - אלו הם הזדים (וזדים טבעת), שהם בעלי גאווה, רק אז ייתכן לשורר "אשירה לה".

וכך מסתדר הפסוק במלואו "אשירה לה" - כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים".

ועוד, עבדכם הנאמן רוצה להוסיף משהו קטן. אפשר לחלק את הפסוק "סוס ורוכבו רמה בים" באופן הבא: סוס ורוכבו, רמה (= שזוהי גאווה), בים. שגם סוס ורוכבו וגם רמה - טבעו בים. כי גם את הגאווה זרק הקב"ה לים. וממילא בטלה הגאווה מישראל ויכולים הם כעת לשיר בלב מלא.

לפיכך, ה"זדים טבעת" קודם ל"ידידים עברו ים", כי רק בראיית ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים, ובהכחדת הגאווה, אזי "ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו".

ואפשר להוסיף, כי הדברים הללו נכונים גם לגבינו בליל הסדר. שלחם עוני המונח לפנינו צריך להביא אותנו לתחושת עבדות ועניות, ואם מתוך כך נגיע לענווה נוכל לראות בעין בהירה את הנסים והנפלאות שעשה ה' עמנו.

לסיכום, שאלנו שלוש שאלות:

א. מהפסוק "ויראו העם.." נשאלת השאלה: וכי לישראל הייתה חסרה יראת שמים לפני שראו את יד ה' בקריעת ים סוף? וענינו: היות והקב"ה הראה את מידת הדין בקריעת ים סוף, אז התגברה והתחדשה יראה מחודשת אצל ישראל.

ב. מה היה כ"כ חשוב בלהדגיש את טביעת מצרים? וענינו: שרק ע"י זה שישראל ראו את טביעת מצרים שהמצרים וגאוותם נכחדו אז יכלו להגיד אשירה לה'.

ג. מדוע כתוב בתפילה "ויס סוף להם בקעת, וזדים טבעת, וידידים עברו ים"? והרי העברת בני ישראל קדמה לטביעת מצרים? וענינו: שרק ע"י "וזדים טבעת" - שעם ישראל ראו את היד הגדולה אשר עשה ה' למצרים, אז "וידידים עברו ים" - ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו.

ויהי רצון שנזכה לביאת גואל צדק במהרה בימינו שנאמר: בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל.

אילו קרבנו לפני הר סיני

אבישי ורדי

אלו קרבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה - דיינו.

בעל ההגדה כותב, אילו קירבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה, דיינו. נשאלת כאן השאלה: אילו קרבנו לפני ההר ולא נתן לנו את המטרה של ההתקרבות, שהיא בעצם קבלת התורה, הרי מה יש לומר כאן שמספיק לנו רק ההתקרבות להר סיני?

בכל שאר הפסקאות ישנה מעלה מיוחדת משלה, ונציין שתי דוגמאות: **אילו קרע לנו את הים** - למרות שלא העבירנו בתוכו, הרי יש כאן נס גלוי של קריעת ים סוף.

אילו נתן לנו את השבת - יש כאן זכות גדולה של קבלת השבת, ולכן למרות שהשבת זו המתנה הראשונה שהיא מעלה בפני עצמה, קיבלנו גם את המתנה השניה, כל מכל מקום הרי אפשר לומר שדי לנו גם במתנה הראשונה בלבד.

אך בענין הקרבה לפני הר סיני, לא מובן מה הרווחנו בקרבה זו בלי שנקבל את התורה?

התשובה היא, שבשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמה, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן, אומות העולם שלא עמדו על הר סיני, לא פסקה זוהמתן. ואפילו אם לא היינו מקבם את התורה, דיינו בכך שפסקה זוהמת הנחש מאתנו (צריך לזכור, שב"ה בסופו של דבר קבלנו גם את התורה).

ולכן עצם ההתקרבות להר סיני היתה בה חשיבות רבה. לאחר שפסקה זוהמתן של ישראל, נמסרו להם סודות ועניינים נפלאים שהיו מועילים ליחידי סגולה, ופרטי התורה לא נמסרו אלא רק לאחר מכן.

ומכך אפשר לומר - אילו קירבנו לפני הר סיני שזכינו לקבל את הסודות הכלליים ולא נתן לנו את התורה לפרטיה, דיינו.

אומר החי"א (הרב חיים יהושע אלעזר הכהן חמיצי): אילו היה הקב"ה רק מקרב אותנו להר סיני ולא היה נותן לנו את התורה היה די לנו בזה שקרבנו וחיבב אותנו בקירוב אליו והראה לנו חיבה יתירה, עצם הקירוב לקב"ה היה מספיק ודי לנו, שאמרו חז"ל בזכות האמונה של עם ישראל שאמרו נעשה ונישמע היה די להם רק בקירוב לקבלת התורה. אך זכינו ובסופו של דבר נתן לנו הקב"ה את החיבה הגדולה שהיא תורתנו הקדושה כמו שאמרו חז"ל "חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה".

באמת לעם ישראל לא די בקירוב גרידא (בלבד), אלא הם התעלו כל כך בתורה והגיעו למדרגות ולהשגות עצומות בענייני תורה שלא היה כדוגמתן לפני כן. המסקנה היא, שאין ערך ותכלית לחיים ללא התורה הקדושה. לכן כתוב "ויחן שם ישראל נגד ההר" ואומר רש"י "כאיש אחד בלב אחד". מסביר הרב החי"א הנ"ל, שכולם באחדות שלימה הגיעו למסקנה שאמרנו לעיל.

צריך לזכור שאל לנו להסתפק רק בקירוב אלא צריכים אנו לשאוף תמיד להתקדם ולהתעלות יותר.

פסח כשר ושמח.

והיא שעמדה

שמוליק ליבנה

"והיא שעמדה לאבותינו ולנו, שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם".

במאמרנו נתרכז במילה הראשונה והאחרונה שבמשפט לעיל.

המילה הראשונה היא "והיא" - למי הכוונה בביטוי "היא", ומהו אותו דבר שעמד שעמד לאבותינו כל הזמן?

המילה השניה היא "מידם" - מה הכוונה שהקב"ה הציל אותנו מידם?

"והיא שעמדה לאבותינו ולנו וכו'..."

פירש רבינו האר"י ז"ל, היא השכינה שעמדה לאבותינו ולנו, להגן עלינו, וכמו שנאמר (מגילה כט.) "תניא ר' שמעון בן יוחאי אומר, בא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה שבכל מקום שהגלו שכינה עמהן, גלו למצרים שכינה עמהן, שנאמר "הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים", גלו לבבל שכינה עמהן שנאמר "למענכם שלחתי בבלה".

ואף כשישראל עתידים להיגאל שכינה עמהן שנאמר "ושב ה' אלוקיך את שבותך", ולא נאמר השיב אלא ושב, מלמד שהקב"ה שב עמהן מן הגלויות.

ובשיבולי הלקט פירש, והיא שעמדה לאבותינו - ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו כשהראה לו את השעבוד והגלויות. אותה הבטחה היא שעמדה לאבותינו במצרים, בבבל, במדי, וביוון, והיא העומדת לנו באדום. וכמבואר במדרש (ב"ר פרשה מד סי' כ'): והנה אימה - זו בבל, חשיכה - זו

מדי, גדולה - זו יוון, נופלת עליו - זו אדום. מלמד, שהראה הקב"ה לאברהם את כל הגלויות, וכשם שהראה לו את השעבוד כך הראה לו את הגאולה שנאמר "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", על כל הגלויות הוא אומר כן, וכמו שנאמר "תחת הנחושת אביא זהב ותחת הברזל אביא כסף וכו'..."

"...והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם".

רצה לומר, שהקב"ה מגלגל ומסבב שהתשועה של ישראל תהיה "מידם" של המשעבדים עצמם, שכשם שבמצרים נתגדל משה רבינו מושיען של ישראל, בביתו של פרעה, ולבסוף התקומם נגדו והוציא את ישראל ממצרים. וכן המן שנתן עצה לאחשוורוש להרוג את ושתי ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה וכמו שנאמר (במגילה י"ב:) ויאמר ממוכן, זהו המן, ולמה נקרא ממוכן? שמוכן לפורענות. שבמו פיו שיעץ כן כרה שוחה לפעמיו, שעי"ז באה אסתר וקבלה את כתר המלוכה, והיא שהמיטה על המן כליה, נמצא שבעצתו שלו נעשה מוכן לפורענות. כן בכל דור ודור הקב"ה מצילנו "מידם" של המתנכלים לנו והחושבים עלינו רעה, וכמו שנאמר "עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל".

חג כשר ושמח!

שהיו מסובין

נדב כהן

מַעֲשֵׂה בְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טְרַפּוֹן שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין בְּבֵנֵי בְּרַק, וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיציאת מצרים כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם: רַבּוֹתֵינוּ, הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית.

מקריאת סיפור זה עולים כמה קושיות: מה גרם לרבי אלעזר ורבי יהושע ורבי טרפון שהיו גדולים בשנים מרבי עקיבא לבא ולהיות מסובים בעירו (שהוא הקטן מביניהם)? ועוד, מדוע היום צריכים התלמידים לבא ולהודיע לחכמים אלו שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית, וכי הם אינם יכולים לראות זאת בעצמם?

ויש לכך כמה הסברים: רבי עקיבא היה רואה למרחק ומהרע היה מוציא טוב, כמו שכבר מסופר עליו בגמרא (ברכות כד.). באותם זמנים היו גזירות הרומאים ולכן מוסבר מדוע חכמים גדולים אלו באו לשבת בביתו - הם פשוט באו כדי לשאוב ממנו עידוד. זה גם מסביר מדוע תלמידים היו צריכים להודיע על עלות השחר, כי תקופה זאת הייתה תקופות גזירות ובשביל להסב ולשמור על הדת היהודית וכשרות הפסח בשלמותו היו צריכים להתחבאות במקלטים. לכן היו צריכים הודעה על זמן קריאת שמע.

יש לביאת התלמידים עוד כמה עניינים, שאותו הלילה חכמים גדולים אלו הגיעו להשגות עצומות ולאור ממשי של תורה ולכן לא שמו לב שהאיר השחר משום שבשבילם כול הלילה היה אור, ולכן היו צריכים תלמידיהם שלא זכו להגיע למדרגות אלו ולא זכו לאותו האור שיבואו ויודיע להם שעלה האור.

ועוד סיבה, בגלל האורות והמדרגות הגבוהות שהגיע אותם החכמים באותו הלילה באו תלמידיהם וביקשו מאותם חכמים שיוציאו אותם מהלילה. הלילה רומז לגלות, ובאו התלמידים בבקשה (ולא בהודעה), שחכמים אלו בהתעלות כל כך גדולה ינצלו המעמד ויבקשו את עלות השחר הרי זה משיח צדקנו.

מיד לאחר קטע זה מובאים דבריו של רבי אלעזר בן עזריה, שלפי כמה גרסאות בהגדה אמר דברים אלו באותו הזמן (כמו שנכתב בהגדת התימנים "אמר להם רבי אלעזר בן עזריה", וזה מה שמלמד אותנו שהיה באותו מעמד).

הוא אמר להם "הרי אני כבן שבעים שנה", ולא מובן, כי אם הוא בן שבעים - שיאמר בן שבעים אני, ואם היה בכל גיל אחר - מה עניין לומר "הרי אני כבן שבעים שנה"?

לקמן מביא שלוש תשובות לדבר זה:

א. **תשובת הגמרא (בברכות):** שכן שמונה עשרה שנה היה והתמנה לראשות הסנהדרין ונעשה לו נס יום קודם לכן, שהבינו חלק משערות זקנו, והיה נראה כאילו הוא בן שבעים הוא.

ב. **תשובת הרמב"ם:** שהיה זקנו ושערות ראשו לבנות כבר בגיל זה מעמל התורה ולא מנס.

ג. **השפת אמת** כותב בשם הזוהר הקדוש, שבאמת בן שמונה עשרה היה, אך היה גלגול של שמואל, שנפטר בגיל חמישים ושתיים. אם נוסיף שמונה עשרה שנה לימי חייו של רבי אלעזר נגיע לשבעים שנה, ומכאן המקור למשפט "הרי אני כבן שבעים שנה".

בעזרת ה' נזכה למאמר חכמים במאמרו של רבי אלעזר לכל ימי חייד, ימי חייד העולם הזה, כל ימי חייד להביא לימות המשיח, כמאמר רבותינו: בניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאל.

פסח כשר ושמח

כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח אביעד זילברמן

וּאֶפִּילוּ פָּלְנוּ חֲכָמִים, פָּלְנוּ נְבוֹנִים, פָּלְנוּ זְקֵנִים, פָּלְנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה, מִצּוּהַ עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיציאת מצרים. וְכָל הַמְרַבֵּה לְסַפֵּר בִּיציאת מצרים הֲרִי זֶה מְשֻׁבָּח.

נשאלת השאלה: הרי מצינו במסכת ברכות (לג:) בסיפור "ההוא דנחית קמיה דרבי חנינא, אמר: האל הגדול הגבור והנורא והאדיר והעזוז והיראוי החזק והאמיץ והודאי והנכבד. המתין לו עד דסיים, כי סיים אמר ליה: סיימתניהו לכולהו שבחי דמרך? אן הני תלת דאמרינן - אי לאו דאמרינהו משה רבינו באורייתא, ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה - לא הוינן יכולין למימר להו, ואת אמרת כולי האי ואזלת! משל, למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב, והיו מקלסין אותו בשל כסף, והלא גנאי הוא לו!"

תרגום: שליח ציבור שירד לפני ר' חנינא ושיבח את הקב"ה יתר על המידה (האל הגדול הגיבור הנורא והאדיר וכו') ר' חנינא המתין שיסיים ושאלו: סיימת את כל שבחך לקב"ה? אנחנו בתפילה אומרים האל הגדול הגיבור והנורא ואם משה רבינו לא אמרם ובאו אנשי כנסת הגדולה ותיקונן בתפילה לא היינו רשאים לומר אותם ואתה הוספת משלך?

וכן אמרו במסכת מגילה (יח.) "מכאן ואילך אסור לספר בשבחו של הקב"ה דאמר רבי אלעזר: מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהילתו; למי נאה למלל גבורות ה' - למי שיכול להשמיע כל תהילתו".

מכל המקורות הללו עולה השאלה: איך אנו רשאים בימינו לספר כמה שיותר בסיפור יציאת מצרים, הרי מצאנו במקורות שנאמרו לעיל שככל שאנו מרבים יותר אנו בצעם מקטינים את הקב"ה?

השפת אמת מסביר: באמת אסור להרבות לספר בשיבוחו של מקום כמו שראינו בתפילה שאסור לשבח את הקב"ה יותר מדי ומי שמשבח יותר מידי כתוב: שנעקר מן העולם, אבל בעניין סיפור יציאת מצרים מותר לשבח כמה שיותר. שהרי כל מי שהתרחש לו נס מותר לו להרבות בשבחים והודאות באותו מקום ובאותו זמן שבו התרחש הנס ולא רק שיכול להרבות חובה עליו לעשות כן. ומכיוון ואנו אומרים בהגדה: "אילו הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משעובדים היינו" - מכאן רואים שהנס נתרשש גם לנו מכיוון ואם הקב"ה לא הוציא את אבותינו ממצרים אנו ובנינו ובני בנינו משעובדים כך שהנס חל גם עלינו וממילא אנו חייבים לספר ביציאת מצרים וכל המרבה הרי זה משובח.

ע"י תרוץ זה נראה לבאר את שני מאמרי חז"ל שהם לכאורה סותרים זה את זה. מאמר אחד אומר: "כל האומר תהילה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא", ואילו מאמר שני אומר: "כל האומר הלל גדול בכל יום הרי זה מחרף ומגדף", אבל לפי הרעיון הנ"ל מתחווירים לנו הדברים היטב.

בהלל גדול מדובר רק על ניסים שהם מחוץ לכוח הטבע, כגון: יציאת מצרים, קריעת ים סוף, וכו' ואם אומרים אותו בכל יום ולא באותם זמנים שבהם קרו הניסים הרי זה כאילו אנו מהללים את הקב"ה רק על הניסים הבלתי טבעיים בלבד ולא על הנהגה טבעית ולכן זו באמת בחינה של חירוף וגידוף. לעומת זה במזמור השני "תהילה לדוד" מדובר על הנהגה הטבעית של הקב"ה בעולם כגון: "מלכותך מלכות כל העולמים וממשלתך בכל דור ודור... ואתה נותן להם את אוכלם בעיתו" וכל מי שאומר זאת בכל יום הרי הוא מכריז על אמונתו בהשגחה אלוקית התמידית ולכן בן העולם הבא הוא (משך חוכמה).

האיסור להרבות בסיפור הניסים הגדולים נובע מכך שאין להרבות בשבחו של הקב"ה מעבר למותר לעומת זאת טוב להרבות בסיפור הניסים הקטנים המתרחשים בכל יום משום שבכך אנו מודים להקב"ה על הדברים שהוא עושה לנו באופן אישי.

צריך לברר מדוע הקב"ה דורש מאתנו להרבות בהודאה, מהי החשיבות הגדולה שיש באמירת התודה?

אדם מטבעו נוטה לראות את עצמו כמושלם, בשעה שהוא אומר תודה למישהו אחר הוא בעצם מודה בכך שאינו מושלם לכן יש לאדם את הקושי לומר תודה.

הקב"ה דורש מאתנו להתמודד עם קושי זה, ולהרבות כמה שיותר באמירת תודה.

בשלב ראשון אדם מודה להוריו, לאחר מכן לחבריו ולבסוף לאחר שהשתלם במידה זו אין לו בעיה גם להודות לקב"ה.

חג פסח כשר ושמח

והגדת לבנך

יצחק ביטון

"וְהַגְדַת לְבַנֵךְ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֶבְרַת זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם" (שמות יג, ח).

לאורך כל השנה אין לנו שום זמן שבו התורה אומרת לנו תדברו כמה שיותר תספרו כמה שיותר ואני משבח אותכם על כך. כך בעל ההגדה עצמו אומר: "כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח". ולא רק זה, מה העניין לדבר בלי סוף על אותו נושא?

נוסיף ונאמר: בכל יום ויום אנו מזכירים את יציאת מצרים באומרנו בקריאת שמע "אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים". אם כך בכל השנה אנו מזכירים יציאת מצרים אז מה החידוש בלילה זה ומה העניין לרבות בו שבח?

ונראה לומר, שזה אחד הבדלים בלילה זה, שבכל השנה יש חיוב הזכרה אבל חיוב זה הוא חיוב בעלמא, ואילו בפסח חיוב אינו רק של הזכרה, אלא הפנמה פנימית לתוך התודעה האישית, וכל שאתה מרבה בכך ולא רק מזכיר בעלמא כמו בכל השנה אזי אתה מקיים את אחד ממצוותיו של חג הפסח. על ידי כך הדברים יופנמו ולא ישכחו ממך עד עולם.

ולא רק זה שאתה צריך בערב זה לשבח ולהלל ולדבר לעצמך, אלא אתה צריך למסור זאת לילד. כי אם נשים לב אין לנו לילה בכל השנה שבו אנו מצווים להעביר ולהסביר לילד כמו שנאמר "והגדת לבנך ביום ההוא".

זאת ועוד, אומר הרמב"ם (הלכות חמץ פרק ז), שעל האדם למשוך את הילד בכל מיני צורות ולגרות אותו כדי שישאל שאלות. יוצא איפוא, שצריך להשקיע את כל מרצנו וכוחותנו בילד, ואז יוצא שהילד הוא מרכזו של הערב. בעוד שבכל השנה אנחנו פוטרים את הילד באיזה סוכריה ואנחנו ממשיכים בנינו לבין עצמנו, רואים אנו שלפתע מי שהופך להיות מרכז הערב הוא הילד ולא אתה, ועוד במצוות התורה!! ואני שואל מהו עניינו של דבר זה?

ונראה לומר בס"ד, שזהו כל עניינו של חג הפסח ובתוך כך עם ישראל. הרי חג פסח הוא יום ההולדת עם ישראל, כמו כתוב בתורה "החודש הזה לכם ראש חודשים ראשון הוא לחודשי השנה", וכן במשנה "פסח הוא ראש השנה לרגלים". פסח הוא התחלת עם ישראל והוא השורש, שהרי יצאו ממ"ט שערי טומאה. ונוסיף שזהו ההבדל בין שעבוד מלכויות לבין שעבוד מצרים, שבמצרים בני ישראל לא יכלו לצאת מהעבדות והיו עבדים לעולם אם לא היה הקב"ה מוציאם בגלל שהם היו "קבורים" בטומאה ולא היתה בידם אפשרות לצאת בכוחות עצמם, ואילו בשעבוד מלכויות אם היו רוצים היתה להם אפשרות (למשל אם היו חוזרים בתשובה).

נחזור לעניין הולדת עם ישראל בפסח: אם נעמיק עוד קצת ונחשוב על המצווה לספר בלילה נראה שוב את הרעיון של התחלת ההולדה של עם ישראל בפסח.

הרי הלילה לפי היהדות הוא התחלת היום. והנה מצווה לספר בהתחלת הלילה, שהוא ערב פסח, שהוא הולדת עם ישראל - שורשו והתחלתו.

ובאמת, זו התשובה למה ששאלנו "למה הילד הופך להיות מרכז הערב?", כי הא בהא טליא, משום שגם כאשר אני סמוך לעת הלידה שלי - אני חייב לדאוג לדור הבא. זו גם בעצם מהות קיום עם ישראל. זו השרשרת שאסור שאחד מחוליותיה יתפרדו, כי הרי אי אפשר לומר נתחיל רק גיל עשרים ללמד אנשים לקרוא הרי אין שום בר דעת שיגיד זאת. במערכת המשומנת הזאת שנקראת עם ישראל אין דאגה רק לעצמי אלא תמיד רואה קדימה כמו המשנה "איזהו חכם הרואה את הנולד".

לסיכום: עם ישראל - עם הנצח לא מפחד מדרך ארוכה. עם ישראל תמיד לאורך כל הזמן לא מסתפק רק בדאגה ליחיד אלא אני תמיד מסתכל הלאה לדור הבא. גם כשאני רק בהתחלה שלי או של עם ישראל, צריך להבין שיש שרשרת של מקבל ומוסר, ותפקיד המקבל למסור לדור הבא. אבא שקיבל מאביו מעביר בפסח את המורשת לבנו, כי בלעדי זה אין המשך לעם ישראל.

וזהו כמו שאמרנו, שבלילה, כבר בהתחלה, אני לא שוכח את הילד ואת ההמשך ואת הדור הבא.

למסקנה: אם נדאג ללמוד ולשמר את שלושת הדברים האלה אזי עם ישראל יעמוד במעמדו איתן כברזל ותוכל להתקיים אותה השרשרת, וישראל ישכון לבטח ובמהרה יבוא גואל צדק.

שלושה רעיונות קצרים להגדה

ניתאי וולפמן

ההבדל בין חכם לרשע:

חכם - אשר ציווה ה' אלקינו.

רשע - אשר ציווה ה'.

חכם - העדות והחוקים...

רשע - מה העבודה הזאת לכם.

מכאן ניתן ללמוד, שכביכול הרשע אינו רק רשע, אלא כופר בה'. כאשר הוא מחסיר את המילה "אלקינו", ושואל מה העבודה הזאת לכם, הוא מראה על חוסר אמונתו בה' על ידי זה שהוא כופר בעבודת ה'.

בית המקדש:

בית המקדש השלישי יבנה בפסח, מדבר זה נלמד שישנה עוד גאולה מיוסף הצדיק, שעמד ראשון לפני אמו כדי להסתירה מעשו הרשע, ונלמד מזה שבית המקדש השלישי נקרא חביב על שם בניו של יוסף שהיו אחרונים חביבים.

והיא שעמדה לאבותינו:

נשאלת השאלה: והיא שעמדה לאבותינו?

מה זאת "היא"? ומפני מה לא יכלו לכתוב מה הזכות שעמדה לאבותינו?

תשובה: והיא - שכל אחד, יבין דבר אחר.

חג פסח כשר ושמח

עצות והדרכות לעורך הסדר

יוסי לטין

המצווה העיקרית של ליל הסדר היא: "והגדת לבנך" - החובה המוטלת עלינו ההורים להעביר לילדינו את ענייני הפסח בצורה הטובה והיפה ביותר. מכיון שלא כולם יודעים כיצד לספר ולהעביר בצורה המעניינת והנכונה, הבאתי לכם ע"י מספר עיונים בדרשות התורה ובנוסח ההגדה מספר הנחיות וכללים לאותו עורך שעורך את הסדר ואשתדל להציג מספר כללי הוראה הנראים בעיניי כחשובים ביותר.

1. הכלל של כל הכללים:

חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא זה עתה ממצרים.

בכלל זה אדם צריך לראות את עצמו כמי שנהנה מהתפקיד ולא כמי שמחכה שתגיע הארוחה, מפני שבני הבית צריכים להזדהות עמו בכך. הם "יהיו עמו" רק בתנאי שיקרין הזדהות, הבנה ואהבה עם מנהגי ליל הסדר.

2. המחשה:

כידוע המסר העיקרי המוטל על ההורים הוא "והגדת לבנך ביום ההוא". בגמרא מופיע העיתוי המדויק שבו יש לספר את סיפור יציאת מצרים: "בשעה שמצה ומרור מונחים על השולחן".

ההסבר לכך הוא המוחשיות שבדבר, שבשעה שהילד רואה את המצה והמרור הוא יכול לטעום ולהרגיש ממש שהוא עצמו היה שותף בסיפור יציאת מצרים. לפיכך נאמר שבשעה שאומר "מצה זו", "מרור זה" יצביע באצבעו על המצה והמרור וגם זו הדרך להמחיש לילדים.

לכן הורים ומחנכים יקרים, השתדלו לתת דוגמאות רבות ככל האפשר לשתף את ילדיכם במהלך בקריאת ההגדה.

3. שואלין ודורשין:

בליל בסדר אנו מעלים את כל השאלות מסביב לשולחן המשפחתי בכדי להבהיר לילדינו שמותר, חשוב ורצוי לשאול את כל השאלות.

הרש"ר הירש הדגיש את היתרון העצום של גישה חינוכית זו: עדיף שילדינו ישאלו את שאלותיהם בבית מאשר ברחוב...

ונשאלת השאלה כיצד לגרום לילד לשאול את השאלות הנכונות?!

הרמב"ם אומר: "וצריך לעשות שינויים בלילה הזה שייראו הבנים וישאלו: "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות". מתוקף תפקידו של עורך הסדר הוא לכוון את הילדים לשאול את השאלות, והשינויים הם כדי לעורר את הילד לשאול שאלות.

לדוגמא: מומלץ לשחק במשחק "מה נשתנה". כל אחד מבני הבית צריך לפתוח במילים "מה נשתנה" תוך כדי שהוא מציג את השינוי הבולט לטעמו. דוגמא: "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות? שבכל הלילות אנו אוכלים בפינת האוכל והלילה בזה אוכלים בסלון".

התאם את כל שאלותייך לרמת כל הילדים הנוכחים מסביב לשולחן הסדר. השתדל לשתף את כל הילדים תוך מתן תשומת לב לכל אחד מהם.

4. פרסים וצ'ופרים לילדים :

הרי כולנו יודעים שכל הילדים אוהבים צ'ופרים! לכן הכן מלאי של פרסים לליל הסדר. מומלץ לחלק פרסים קטנים על כל הברקה או תשובה נכונה. שים לב! בחר בפרסים שאין בהם איסור מוקצה או ממתקים שאינם חלביים.

5. ציפיות :

השתדל ליצור ציפייה לקראת קריאת ההגדה!

מנהג עתיק הוא לקרוא חלק מן ההגדה בשבת שלפני ליל הסדר (שבת הגדול). מטרת מנהג זה היא ליצור אווירה מתאימה ומעוררת, כמו שכל אירוע ייחודי מלווה במסע פרסום המכין את "דעת הקהל" לקראת ההתרחשויות, לכן עלייך לנקוט בפעולות הכנה מתאימות.

בהצלחה!!!